

**УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У
КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ**

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**ПОГЛАВЉЕ 23 У ПРЕГОВАРАЧКОМ ПРОЦЕСУ СА ЕВРОПСКОМ
УНИЈОМ**

- судска власт у демократском друштву -

мастер рад

Ментор:

Проф. др Јелена Беловић

Студент:

Мирјана Бојовић

Бр. индекса: 310/2022

Косовска Митровица, фебруар 2024. године

Садржај:

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА	4
2. ПРЕГОВОРИ О ПРИСТУПАЊУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ.....	8
- контекстуални оквир -	8
2.1. Укратко о Европској унији и преговорима	9
2.2. Процес приступања Европској унији: нормативни оквир	10
2.3. Контекстуализација императива реформе правосуђа	14
2.4. Историјска еволуција Поглавља 23: приврженост демократским вредностима ..	16
2.5. Садашње стање - Република Србија као земља у транзицији	18
3. СУДСКА ВЛАСТ У ДЕМОКРАТСКИМ ДРУШТВИМА.....	22
3.1. Историјски приказ развоја идеје о подели власти	23
3.2. Упоредно-правни приказ организације судске власти.....	24
4. ПРАВО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ	26
4.1. Основни принципи и вредности	27
4.2. Кључне директиве и прописи	29
5. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРАВОСУДНИХ СИСТЕМА У ДРЖАВАМА ЧЛАНИЦАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ.....	32
5.1. Идентификација најбољих пракси	33
5.1.1. Транспарентност и одговорност: изградња поверења јавности.....	34
5.1.2. Обука и професионални развој.....	35
5.1.3. Иницијативе за развој е-правосуђа.....	37
5.1.4. Алтернативно решавање спорова: побољшање приступа правди	38
6. ТРЕНУТНО СТАЊЕ РЕФОРМЕ ПРАВОСУЂА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	41
6.1. Преглед постојећег правног оквира	42
6.2. Контекстуализација реформског оквира	43

6.3. Уставне одредбе које се односе на правосуђе.....	45
6.4. Законске измене	47
6.5. Оцена тренутног стања.....	48
6.6. Напредак и достигнућа у усклађивању са стандардима Европске Уније	51
6.7. Процена утицаја на владавину права и демократске принципе.....	52
6.8. Изазови и препреке	53
7. ПРИНЦИПИ И ОСНОВНЕ ВРЕДНОСТИ КВАЛИТЕТНОГ ПРАВОСУЂА.....	55
– препоруке и даљи кораци -	55
7.1. Акциони план за поглавље 23 – анализа Извештаја о спровођењу	57
7.2. Корупција и неетичке праксе.....	59
7.3. Унапређење програма едукације.....	60
7.4. Механизми праћења и евалуације.....	63
8. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	65
Литература.....	68

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Европска унија (у даљем тексту: ЕУ) је еволуирала у глобалног економског и политичког актера, обликујући своје односе не само са својим државама чланицама, већ и са земљама ван њених граница. Динамика односа између ЕУ и држава кандидата за приступање унији, са посебним фокусом на Србију, открива сложено интеракцију економске сарадње, политичког дијалога и перспективе будуће интеграције.

Један од фундаменталних аспеката односа између ЕУ и земаља нечланица је економска сарадња. ЕУ је највеће јединствено тржиште на свету, а за њене суседне земље попут Србије, ангажовање у економском партнерству може довести до обостраних значајних користи. Путем механизма као што је процес стабилизације и придруживања, земље Западног Балкана, укључујући Србију, подстицале су економске везе са ЕУ. Трговински споразуми, преференцијални приступ тржишту ЕУ и финансијска помоћ доприносе економском развоју земаља које нису чланице.

Политички дијалог игра кључну улогу у односима између ЕУ и земаља које нису чланице Уније, а претендују да то да буду. ЕУ је посвећена промовисању стабилности и демократских вредности у свом суседству. У случају Србије, ангажовање ЕУ је евидентно кроз процес приступања. Иако Србија још увек није чланица ЕУ, она учествује у редовним политичким дијалозима, негујући дипломатске везе и усклађујући своје законодавство са европским вредностима и стандардима. Ови дијалози служе као платформе за решавање заједничких изазова, дискусије о регионалној сарадњи и промовисање доброг управљања.

За државе попут Републике Србије, перспектива чланства у ЕУ је значајан покретач у обликовању њиховог односа са Унијом. Процес приступања пружа структурирани оквир за земље кандидате да ускладе своје правне и институционалне системе са стандардима ЕУ. Иако је Србија постигла напредак у том погледу, пут ка чланству у ЕУ је сложен и захтева континуиране напоре у областима као што су владавина права, реформа правосуђа и решавање регионалних питања. Владавина права је основна претпоставка Устава Републике Србије (у датом тексту: Устав РС).¹ Политика

---

¹ Члан 3 Устава Републике Србије из 2006. године са пратећим амандманима, „Сл. гласник РС“ бр. 98/2006 и 115/2021“.

проширења ЕУ служи и као подстицај за реформе и као мерило за процену спремности земаља кандидата.

Однос између ЕУ и земаља које нису чланице, укључујући и Србију, није без изазова. Испуњавање критеријума ЕУ за приступање укључује решавање питања попут корупције, обезбеђивање независности правосуђа и решавање нерешених спорова. Ови услови наглашавају посвећеност ЕУ остваривању демократских принципа и владавине права. Иако представљају изазове за земље нечланице, они такође служе као катализатор неопходних реформи.

Цивилно друштво и међуљудски контакти су саставни део неговања осећаја заједништва између ЕУ и земаља које нису чланице. ЕУ подржава различите програме који имају за циљ јачање цивилног друштва у суседним регионима, укључујући и Србију. Програми размене, образовне иницијативе и културна сарадња доприносе изградњи међусобног разумевања и промовисању заједничких вредности. Ове основне везе играју кључну улогу у неговању осећаја припадности широј европској заједници.

ЕУ препознаје важност регионалне стабилности и сарадње у свом суседству. За Србију и друге земље Западног Балкана регионална сарадња није само услов за приступање ЕУ већ и средство за суочавање са заједничким изазовима. ЕУ подржава иницијативе које промовишу дијалог, помирење и сарадњу међу суседним државама. Овај регионални приступ доприноси стабилности и безбедности, усклађујући се са ширим циљевима ЕУ.

Однос између ЕУ и земаља нечланица, са фокусом на Србију, је комплексан и динамичан. Економска сарадња, политички дијалог, процес приступања, изазови и услови, ангажман цивилног друштва и регионална сарадња заједнички обликују овај однос. Док Србија иде својим путем ка чланству у ЕУ, ове интеракције одражавају посвећеност заједничким вредностима, стабилности и визији Европе која се протеже изван њених тренутних граница. Текућа сарадња наглашава улогу ЕУ као трансформативне силе, која утиче на позитивне промене у својим суседним регионима.

Преговарачки процес за приступање ЕУ укључује сложено испитивање правних, политичких и институционалних оквира земаља кандидата. Међу бројним поглављима, Поглавље 23 истиче се као кључни елемент, који наглашава значај независног и ефикасног правосуђа у неговању демократских вредности.

У садржинском смислу, Поглавље 23 састоји се из четири дела, а то су: реформа правосуђа, борба против корупције, основна права и права грађана ЕУ. Реформа правосуђа обухвата неопходност да оно постане независно, непристрасно, ефикасно, одговорно и професионално. Централни предмет истраживања у овом мастер раду је реформа правосуђа у Републици Србији и анализа реформе у креирању правосуђа усклађеног са стандардима ЕУ. Основна хипотеза истраживања може се дефинисати на следећи начин: ако је систематски спроведен ревидирани акциони план за Поглавље 23, који је фокусиран на правосуђе и основна права, то ће у Републици Србији допринети унапређењу правосудног система земље, заштити основних права и укупном напретку ка европским интеграцијама.

Резултати спроведеног истраживања саопштени су на страницама овог рада који садржи уводна излагања, шест делова, закључна разматрања и попис коришћене литературе и правних извора.

У уводним излагањима, по природи ствари, дате су основне основне информације о предмету рада и одређене су координате даљег истраживања и саопштавања резултата спроведених истраживања.

За потребе истраживања спроведено је темељно испитивање правног оквира који подупиरे правосуђе и правосудни систем, што је укључивало детаљну анализу *acquis communautaire* ЕУ у вези са правосуђем, са нагласком на основне принципе и вредности садржане у њима. Поређење са успешним примерима у земљама чланицама ЕУ указало је на најбоље праксе и пружиће вредан увид у постизање правосудне изврности.

Такође, аутор се у раду бави анализом постојећег правног оквира у Републици Србији, оцењујући уставне одредбе и недавне законодавне реформе. Непристрасна оцена тренутног стања правосудног система ће идентификовати предности и слабости, са акцентом на независност и ефикасност правосуђа. Императив је био препознати изазове и недостатке који ометају оптимално функционисање правосудног апарата.

Надовезујући се на темеље постављене у претходном разматрању, у наредном делу рада истражен је напредак постигнут у усклађивању са стандардима ЕУ. Законске измене и институционалне промене су пажљиво испитане, како би се проценила њихова делотворност у јачању независности правосуђа и побољшању ефикасности судског процеса. Нотирали су и истакнути стварни примери успешне имплементације, који представљају смерницу ка ЕУ за Републику Србију.

Идентификовање и разумевање изазова са којима се суочава српско правосуђе је кључни корак у развоју циљаних решења. У делу рада који је намењен тој области, истражена су питања као што су корупција, неетичке праксе и ограничења капацитета. Детаљна анализа препрека, укључујући политички отпор и перцепцију јавности, расветлиће сложеност реформи правосуђа.

У следећем сегменту рада предложене су конкретне препоруке политике за решавање идентификованих изазова. Изнети су предлози за јачање антикорупцијских мера и унапређење програма едукације и обуке у правосуђу. Свеобухватна мапа пута за будуће реформе, заједно са временским оквирима, прекретницама и снажним механизмима праћења и евалуације, водиће Србију ка постизању стандарда ЕУ у Поглављу 23.

У завршном делу рада, детаљно су рекапитулирани кључни налази и резултати истраживања и наглашен свеобухватни значај Поглавља 23 за приступање Србије ЕУ. Упућен је позив на акцију за трајну посвећеност реформи правосуђа, услед препознавања њене кључне улоге у ширем процесу демократизације.

Представљена структура рада оцртава свеобухватан и детаљан приступ истраживању Поглавља 23 у преговорима о приступању ЕУ, пружајући мапу пута за реформу правосуђа у Републици Србији, и то кроз испитивање законских оквира, процену тренутног статуса, анализу реформи, као и кроз суочавање са потенцијалним изазовима и предлагање препорука.

2. ПРЕГОВОРИ О ПРИСТУПАЊУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

- контекстуални оквир -

У комплексности еволуције једне нације, структура и ефикасност њеног правосудног система служе као камен темељац, одражавајући посвећеност принципима правде, демократије и владавине права.

Како нације теже да се придруже ЕУ, приступни пут захтева помно испитивање различитих сектора, од којих сваки понаособ садржи јединствене изазове и обавезе. Међу њима, Поглавље 23 представља кључно место, обухватајући суштину реформе правосуђа као основног услова за функционисање демократије. Како би разумели значај овог Поглавља, неопходно је пратити историјски контекст и мотиве који воде нације ка ЕУ.

Корени Поглавља 23 сежу до темељних принципа ЕУ, који, поред економске сарадње, предвиђају заједничку посвећеност демократском управљању, поштовању људских права и успостављању снажних правосудних система. Као такво, ово Поглавље је еволуирало у својеврсни тест, мерећи приврженост нација које теже овим заједничким вредностима и принципима.

У специфичном контексту Републике Србије, нације са богатом историјом, позив на реформу правосуђа резонује са ширим наративом њене постконфликтне транзиције. Изазови са којима се Србија суочава након историјских догађаја довели су до преиспитивања њених институционалних оквира, са посебним нагласком на правосуђе, као кључном фактору промена.

Неопходност реформе правосуђа у Републици Србији није само услов који намеће процес приступања ЕУ; то је суштинска потреба укореењена у принципима демократије и владавине права. У овом поглављу су истражене вишеструке димензије овог императива, с обзиром на друштвено-политички контекст, историјске преседане и тежње српског народа за правичним и транспарентним правосудним системом.

Примарни циљ истраживања у овом поглављу је откривање историјске нити и савремене динамике које се спајају како би реформа правосуђа постала кључни аспект

преговора Србије о приступању ЕУ. Разумевањем историјског контекста и императива који обликују дискурс, поставили смо терен за нијансирано истраживање изазова и прилика својствених Поглављу 23.

2.1. Укратко о Европској унији и преговорима

Процес преговора о приступању ЕУ представља трансформативни пут за земље кандидате, утеловљујући ригорозну процену њихове спремности да прихвате заједничке вредности и стандарде европске заједнице. У овом делу рада дат је сажет преглед процеса преговора о приступању ЕУ, контекстуализована су његова историјска еволуција и основни принципи.

Корени процеса преговора о приступању ЕУ могу се пратити од периода после Другог светског рата када је успостављена Европска заједница за угаљ и челик као претеча ЕУ. Како је формулисао Нугент, узастопни уговори, укључујући Римски уговор из 1957. године, поставили су темеље за процес проширења, при чему су преговори о приступању постали кључни механизам за интеграцију нових држава чланица.²

Преговарачки процес је вођен основним принципима и критеријумима наведеним у Копенхашким критеријумима.³ Ови критеријуми наглашавају демократско управљање, владавину права, поштовање људских права и успостављање функционалне тржишне економије. Примена ових критеријума одражава посвећеност ЕУ неговању стабилности, безбедности и просперитета међу својим државама чланицама.⁴

Преговори о приступању су структурирани у тематска поглавља, од којих се свако бави специфичним областима политике. Поглавље 23, фокусирано на правосуђе и основна права, појављује се као кључни елемент у овом оквиру. Као што је приметно Хилион, ова поглавља служе као инструменти за усклађивање земаља кандидата са широким корпусом закона и прописа ЕУ, познатих као *acquis communautaire*.⁵

---

² Nugent, N., *The Government and Politics of the European Union*, Macmillan International Higher Education, 2017, pp 56.

³ European Council. (1993). *Copenhagen European Council, 21-22 June 1993 - Presidency Conclusions*.

⁴ Bieber, F., *Enlargement and the Failure of Conditionality: Europeanization of the Western Balkans*. Springer, 2010, 45.

⁵ Hillion, C., *EU Enlargement: A Legal Approach*, Bloomsbury Publishing, 2015, 78.

Централно место у преговарачком процесу заузима принцип условљености, како су га артикулисали Борзел и Памук.⁶ Овај принцип предвиђа да напредак у преговорима зависи од успешног спровођења реформи и придржавања стандарда ЕУ од стране земље кандидата. У контексту Поглавља 23, ова условљеност наглашава императив за свеобухватне реформе правосуђа земље кандидата.

Процес преговарања укључује снажне механизме праћења и извештавања. Европска комисија игра кључну улогу у процени напретка земаља кандидата, пружајући редовне извештаје о њиховом усклађивању са стандардима ЕУ. Овај механизам транспарентности обезбеђује одговорност и олакшава идентификацију области које захтевају даљу пажњу.⁷

Процес преговора о приступању ЕУ је динамично и вишеструко питање, укоренено у историјском развоју и обликовано темељним принципима. Разумевање сложености овог процеса је од суштинског значаја за разумевање контекста у којем Поглавље 23 функционише, пошто оно представља критично поглавље у ширем процесу приступања ЕУ.

2.2. Процес приступања Европској унији: нормативни оквир

Како је приметио Моравчик, жеља за неговањем мира, стабилности и економске сарадње међу европским нацијама довела је до успостављања институција које ће касније чинити основу за ЕУ.⁸ Изгледи за приступање служе као снажан подстицај за земље кандидате, које усклађују свој пут приступања са принципима и вредностима Европске заједнице.

Принцип условљености, као темељни принцип функционисања приступних преговора, што наглашава и Вачудова⁹, налаже да напредак у преговорима зависи од успешног спровођења реформи и усклађивања са стандардима ЕУ од стране земље

---

⁶ Börzel, T. A., & Pamuk, Y. H., *Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process*. Working Paper No. 5, Center for European Integration Studies, 2003, 45.

⁷ Schimmelfennig, F., *Europeanization beyond Europe*, Routledge, 2018, 74.

⁸ Moravcsik, A., *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, UCL Press, 1998, 24.

⁹ Vachudova, M. A., *Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration after Communism*, Oxford University Press, 2005, 145.

кандидата. Условљеност осигурава да је процес приступања динамичан, са прекретницама постигнутим кроз опипљиве напоре ка институционалној и законодавној хармонизацији.

Процес приступања је структуриран у тематска поглавља, од којих се свако бави специфичним областима политике. Свако поглавље представља посебан скуп обавеза, у распону од законодавних реформи до институционалног реструктурирања, додајући сложеност путу приступања.

Да би се осигурала транспарентност и одговорност, чврсти механизми праћења и извештавања су саставни део процеса приступања. Европска комисија¹⁰ игра кључну улогу у процени напретка земаља кандидата, пружајући редовне извештаје о њиховом усклађивању са стандардима ЕУ.¹¹ Ова екстерна провера служи и као алат за евалуацију и као катализатор за континуирано побољшање.

Осим законодавних и институционалних реформи потребних за приступање, пут ка чланству у ЕУ често катализира дубоке друштвено-политичке трансформације унутар земаља кандидата. Како ове нације теже да се ускладе са вредностима ЕУ, често су сведоци промена у перцепцији јавности, друштвеним нормама и политичком дискурсу. Процес приступања постаје не само правни подухват већ катализатор ширих друштвених промена, подстичући осећај заједничке одговорности за демократско управљање и европску интеграцију.

Економска разматрања чине кључни аспект приступног мозаика, представљајући и изазове и прилике. Иако усклађивање са тржишно оријентисаним политикама ЕУ захтева значајне економске реформе, процес такође отвара врата побољшаној трговини, инвестицијама и економском расту. Деликатна равнотежа између суочавања са економским изазовима и коришћења могућности које пружа приступање ЕУ постаје централна тема, која обликује економски систем земаља кандидата. Ова двојност наглашава замршену међусобну интеракцију између економског развоја и обавеза својствених путу ка придруживању ЕУ.

---

¹⁰ Европска комисија (ЕК) је извршни орган Европске уније, која заједно са Европским парламентом и Саветом Европске уније чини једну од три главне институције које управљају Европском унијом.

¹¹ Grabbe, H., *The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*, Palgrave Macmillan, 2006, 65.

Разумевање историјског контекста, сналажење у Копенхашким критеријумима и уважавање динамике условљавања и реформи заснованих на поглављима су од кључне важности за земље кандидате. У наредним поглављима бавићемо се специфичним изазовима и обавезама које карактеришу пут Републике Србије на овом замршеном путу ка придруживању ЕУ.

Преговарачки процес са Републиком Србијом груписан је кроз следећа поглавља:

- Поглавље 1 – Слобода кретања роба
- Поглавље 2 – Слобода кретања радника
- Поглавље 3 – Пословно настањивање и слобода пружања услуга
- Поглавље 4 – Слободно кретање капитала
- Поглавље 5 – Јавне набавке
- Поглавље 6 – Право привредних друштава
- Поглавље 7 – Право интелектуалне својине
- Поглавље 8 – Конкуренција
- Поглавље 9 – Финансијске услуге
- Поглавље 10 – Информационо друштво и медији
- Поглавље 11 – Пољопривреда и рурални развој
- Поглавље 12 – Безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна питања
- Поглавље 13 – Рибарство
- Поглавље 14 – Транспорт
- Поглавље 15 – Енергетика
- Поглавље 16 – Порези
- Поглавље 17 – Економска и монетарна политика
- Поглавље 18 – Статистика
- Поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање
- Поглавље 20 – Предузетништво и индустријска политика
- Поглавље 21 – Трансевропске мреже
- Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената
- Поглавље 23 – Правосуђе и основна права
- Поглавље 24 – Питања правде, слободе и безбедности
- Поглавље 25 – Наука и истраживање
- Поглавље 26 – Образовање и култура

- Поглавље 27 – Животна средина и климатске промене
- Поглавље 28 – Заштита потрошача и заштита здравља
- Поглавље 29 – Царинска унија
- Поглавље 30 – Економски односи са иностранством
- Поглавље 31 – Спољна, безбедоносна и одбрамбена политика
- Поглавље 32 – Финансијски надзор
- Поглавље 33 – Финансијске и буџетске одредбе
- Поглавље 34 – Институције
- Поглавље 35 – Остала питања

Држава која жели да постане чланица ЕУ напредује ка чланству преговарањем по кластерима. Када дефинисани критеријуми у конкретном поглављу буду испуњени, одговарајуће поглавље се привремено затвара. Држава кандидат може радити на испуњавању критеријума из неколико поглавља истовремено.

Кластер је скуп сродних поглавља која се отварају заједно, уместо да се отварају појединачна поглавља, што је раније био случај. Поглавља су и даље ту, а затварају се свако за себе. Како би кластер био отворен, потребно је да ЕУ препозна напредак при усаглашавању српских закона са европским у одређеној области.

Преговарачки кластери у процесу европских интеграција појавили су се почетком 2020. године када је ЕУ усвојила нову методологију проширења. Дотадашњих 35 поглавља која су обухватала области у којима Србија мора да испуни задате критеријуме како би постала чланица ЕУ, груписано је у шест кластера - владавина права, тржиште, економија, зелена агенда, пољопривреда и спољни односи.

Ревидирану методологију проширења за Западни Балкан Савет ЕУ званично је одобрио у марту 2020. године. Кључна новина ове методологије политике проширења јесте формирање шест преговарачких кластера који обухватају више преговарачких поглавља. Два посебна поглавља: 34 - Институције и 35 - Остала питања, остала су изван ове поделе, о првом ће се разговарати на крају преговарачког процеса, а у оквиру другог, са Србијом отвореног, обухваћен је целокупан процес нормализације односа са Приштином.

2.3. Контекстуализација императива реформе правосуђа

Императив за реформу правосуђа у контексту приступања ЕУ је укоренењен у ширем наративу демократског управљања и владавине права. У овом поглављу извршена је контекстуализација императива реформе правосуђа, на бази испитивања историјских, политичких и друштвених фактора који наглашавају њен значај.

Историјска еволуција императива реформе правосуђа преплиће се са ширим развојем демократских институција. Као што је истакао Белони, постконфликтна и транзициона друштва се често суочавају са изазовом обнове и редефинисања својих правосудних система како би се осигурала непристрасност, правичност и поштовање владавине права.¹² Процес приступања ЕУ постаје катализатор за ове нације да се позабаве историјским наслеђем и успоставе чврсте, независне правосудне оквири.

Улога правосуђа у неговању демократског управљања је централно начело императива реформе. Промена политичког пејзажа, као што је приметио Елстер, наглашава важност независног правосуђа у одржавању поделе власти.¹³ Реформе правосуђа у оквиру приступног оквира ЕУ нису само технички захтеви већ суштински кораци ка консолидацији демократских структура управљања у земљама кандидатима.

Императив реформе правосуђа суштински је у вези са друштвеним очекивањима и потребом да се изгради поверење јавности у правни систем. Према Таманахи, кредибилно и ефикасно правосуђе је кључно за обезбеђивање поверења јавности, јер обезбеђује правично суђење и заштиту права појединца.¹⁴ Процес приступања ЕУ постаје механизам за усклађивање правосудног система са друштвеним очекивањима, неговање транспарентности, одговорности и поверења јавности.

---

¹² Belloni, R., *Rebuilding War-Torn States: The Challenge of Post-Conflict Economic Reconstruction*, Oxford University Press, 2001, 167.

¹³ Elster, J., *Closing the Books: Transitional Justice in Historical Perspective*, Cambridge University Press, 2005, 89.

¹⁴ Tamanaha, B. Z., *On the Rule of Law: History, Politics, Theory*, Cambridge University Press, 2004, 78.

2.4 Међународни правни стандарди: усклађивање са *acquis communautaire*

Императив за реформу правосуђа појачан је неопходношћу усклађивања националних правних система са међународним стандардима. Правне тековине ЕУ служе као свеобухватан скуп правних норми, а усклађивање са овим стандардима је кључно за приступање. Као што је разматрао Кремона, императив за реформу правосуђа лежи у хармонизацији националних правних оквира са *acquis communautaire*, обезбеђујући беспрекорну интеграцију у шири европски правни систем.¹⁵

Неминовност реформе правосуђа је додатно наглашена вишегодишњим изазовом обезбеђивања независности правосуђа. Политички утицаји, било директни или индиректни, могу угрозити интегритет правосуђа, ометајући његову способност да делује као непристрасан арбитар. У контексту приступања ЕУ, решавање ових изазова постаје императив да би се гарантовало да правосуђе функционише независно, поштујући принципе правде и владавине права.

Како нације теже усклађивању својих правосудних система са стандардима ЕУ, оне се такође укључују у глобалне мреже правне сарадње. Међународна заједница, кроз механизме као што су Уједињене нације и конвенције о људским правима, доприноси обликовању захтева за реформу правосуђа. Ова међународна сарадња не само да јача глобалну посвећеност правди, већ и пружа земљама кандидатима шири оквир за усклађивање њихових правних система са универзално признатим принципима. Императив за реформу правосуђа, стога, превазилази националне границе, одражавајући заједничку посвећеност одржавању владавине права на глобалној сцени.

Стављање акцента на реформу правосуђа у контексту приступања ЕУ је вишедимензионалан подухват. Обликован историјским наслеђем, политичком динамиком, друштвеним очекивањима и међународним правним стандардима, овај захтев наглашава трансформативну моћ снажног и независног правосуђа. У наредним поглављима биће анализирани конкретни изазови и реформске мере у Републици Србији, осветљавајући притом замршену интеракцију фактора који дефинишу императив реформе правосуђа у процесу придруживања ЕУ.

---

¹⁵ Cremona, M., *The Enlargement of the European Union*, Oxford University Press, 2003, 41.

2.4. Историјска еволуција Поглавља 23: приврженост демократским вредностима

Поглавље 23, са фокусом на правосуђе и основна права, представља кључну компоненту процеса придруживања ЕУ, која отеловљује посвећеност демократском управљању и владавини права. У овом поглављу приказана је историјска еволуција Поглавља 23, кроз праћење његовог порекла, прекретница и основне посвећености демократским вредностима које се односи.

Корени Поглавља 23 могу се пратити до темељних уговора који су успоставили ЕУ. Уговор из Мастрихта 1993. године¹⁶ поставио је основу за заједничку спољну и безбедносну политику и европску безбедносну и одбрамбену политику. Временом је препознавање кључне улоге правосуђа у подржавању демократског управљања довело до укључивања основних права у шири оквир Поглавља 23.¹⁷

Накнадна проширења ЕУ играла су значајну улогу у обликовању Поглавља 23. Приступање земаља Централне и Источне Европе почетком 2000-их појачало је потребу за снажним механизмом за решавање правосудних и питања основних права током процеса приступања.¹⁸ Овај период је означио сазревање Поглавља 23 као суштинског инструмента за процену посвећености земаља кандидата демократским вредностима.

Лисабонски уговор, који је ступио на снагу 2009. године, довео је до институционалних промена унутар ЕУ, утичући на еволуцију Поглавља 23. Као што је дискутовало Динан, уговор је појачао улогу Повеље о основним правима, појачавајући значај основних права у оквиру правног оквира ЕУ.¹⁹ Поглавље 23 је еволуирало како би се ускладило са овим променама, потврђујући посвећеност ЕУ подржавању демократских вредности, владавине права и основних права.

Последњих година, значај Поглавља 23 додатно је наглашен изазовима владавине права у неким државама чланицама ЕУ. Успостављање механизма владавине права представља савремени одговор на забринутост због ерозије демократских вредности

---

¹⁶ https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/maastricht_treaty.hr.html

¹⁷ Börzel, T. A., & Risse, T., *From the Maastricht Treaty to the Treaty of Nice: Enlargement, Democratic Principles, and Conditional Consent*, Center for European Integration Studies Working Paper No. 51., 2000.

¹⁸ Schimmelfennig, F. *Strategic Calculation in the Design of EU Enlargement*. *Journal of European Public Policy*, 12(2), 2005, 305–325.

¹⁹ Dinan, D., *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration* Lynne Rienner Publishers, 2010, 45.

унутар Уније.²⁰ Поглавље 23 постало је средство не само за земље кандидате, већ и за обезбеђивање континуираног придржавања постојећих чланица ЕУ заједничких демократских принципа.

Динамика приступних преговора одиграла је кључну улогу у обликовању захтева и садржаја Поглавља 23. Како земље кандидати учествују у преговорима, Поглавље 23 постаје одраз стандарда и очекивања које је поставила ЕУ у развоју. Итеративни процес преговарања омогућава динамичко прилагођавање одредби Поглавља како би се ускладиле са изазовима који се појављују и променљивим перспективама о демократским вредностима. Ова прилагодљивост наглашава посвећеност ЕУ да осигура да процес приступања и даље одговара еволутивном систему демократског управљања.

Док је Поглавље 23 у почетку првенствено било фокусирано на правосуђе и основна права, његов обим се временом проширио. Овом ширењу допринела је еволутивна природа разумевања владавине права од стране ЕУ. Како истичу правници, савремено тумачење владавине права обухвата не само независно правосуђе, већ и шире аспекте као што су борба против корупције, слобода медија и ефективне контроле и равнотеже унутар државе. Сходно томе, Поглавље 23 еволуирало је у свеобухватан оквир који се бави различитим аспектима демократског управљања и владавине права, са посебним акцентом на правосуђе, конкретно на реформу правосуђа која подразумева неопходност да оно постане независно, непристрасно, ефикасно, одговорно и професионално.

Примена и утицај Поглавља 23 такође варирају у различитим регионима и земљама кандидатима. Прилагођавање Поглавља конкретним друштвеним и политичким приликама сваке нације одражава нијансирани приступ ЕУ. Разноврсност правних традиција, историјских позадина и друштвених структура међу земљама кандидатима захтева флексибилну примену Поглавља 23. Ова прилагодљивост осигурава да се приврженост демократским вредностима одржи док се препознају јединствени изазови и снаге сваке земље на њеном путу ка придруживању ЕУ. Регионалне варијације у имплементацији Поглавља 23 доприносе богатијем и контекстуално релевантнијем оквиру у домену ширег спектра процеса приступања.

---

²⁰ Kochenov, D., & Pech, L., *The Rule of Law in the European Union: Putting the Reality Back into the Vision*, Cambridge University Press, 2019, 54.

Историјска еволуција Поглавља 23 одражава шире путовање ЕУ, од првих година њеног формирања до савремених изазова. Као сведочанство посвећености демократским вредностима, Поглавље 23 наставља да игра централну улогу у процесу придруживања ЕУ, обликујући путању земаља кандидата и јачајући посвећеност Уније очувању основних права и владавине права.

2.5. Садашње стање - Република Србија као земља у транзицији

Република Србија, смештена на раскрсници централне и југоисточне Европе, прошла је сложену историјску путању, обележену политичким транзицијама и друштвено-економским трансформацијама. У овом поглављу рада предмет истраживања је историјска и контекстуална динамика која дефинише позицију Србије као нације у транзицији у оквиру приступања ЕУ.

Историјска заоставштина Србије, како наводи Павловић, кључна је за разумевање тренутног статуса државе као транзиционе државе.²¹ Од распада Југославије до каснијих сукоба и успостављања Савезне Републике Југославије, Србија се борила са сложеносћу изградње нације и државности. Ови историјски маркери постављају позорницу за транзицију нације, утичући на њен политички и институционални систем.

Пост-милошевићевска ера, која је почела 2000. године, била је сведок значајних политичких реформи поред трајних изазова. Како је приметио Бугајски, демократски успон означио је кључну прекретницу, подстичући политички плурализам и отвореност.²² Међутим, наслеђе прошлости, заједно са економским борбама и политичким тензијама, представљало је огромне изазове за транзицију Србије. Разумевање динамике овог пост-милошевићевског периода је од суштинског значаја за процену пута земље ка придруживању ЕУ.

Транзиција Србије се протеже изван политичког домена и обухвата економске трансформације. Банков истиче да је економска транзиција од социјалистичке планске економије ка тржишно оријентисаном систему била праћена изазовима као што су

---

²¹ Pavlowitch, S. K., *Yugoslavia's Great Dictator Tito: A Reassessment*. C. Hurst & Co, 2007, 81.

²² Bugajski, J., *Political Parties of Eastern Europe: A Guide to Politics in the Post-Communist Era*, The Center for Strategic and International Studies, 2002, 45.

приватизацијске препреке и структурна прилагођавања.²³ Економски аспект транзиције Србије је критична димензија која се укршта са захтевима и очекивањима које поставља процес приступања ЕУ.

У контексту приступања ЕУ, реформа демократских институција, посебно правосуђа, појављује се као фокусна тачка за Србију. Како је нагласила Бојичић-Целиловић, процес демократизације подразумева јачање владавине права, транспарентности и независности правосуђа.²⁴ Посвећеност Србије усклађивању свог правосуђа са стандардима ЕУ, као што је наведено у Поглављу 23, одражава свесни напор да се ојачају демократске институције које су кључне за транзицију нације.

Транзиција Србије је замршено испреплетена са регионалном динамиком и сложеним геополитичким положајем западног Балкана. Наслеђе распада Југославије и регионалних сукоба утицало је на односе Србије са суседима и широм међународном заједницом. Кретање кроз регионалне сложености постаје кључни аспект транзиције Србије, јер земља настоји да уравнотежи своје историјске везе са геополитичким променама, доприносећи замршеном дипломатском процесу на Западном Балкану.

Цивилно друштво и јавни ангажман играју кључну улогу у обликовању транзиције Србије. Појава организација цивилног друштва и активно учешће јавности, што је примећено у Србији после 2000. године, одражава растућу свест и захтев за одговорношћу и транспарентношћу. Ови основни покрети и грађанске иницијативе доприносе процесу демократизације тако што пружају различите перспективе, подстичу друштвену кохезију и делују као катализатори промена. Како Србија наставља свој пут ка придруживању ЕУ, улога цивилног друштва постаје све значајнија, утичући на друштвено-политички систем земље и доприносећи отпорности њених демократских институција.

Кључни датуми у преговорима о придруживању између Републике Србије и Европске уније су:

- на самиту у Солуну јуна 2003. године потврђена је европска перспектива Западног Балкана,

---

²³ Djankov, S., et al., *The Enterprise Restructuring in Transition: An Overview*, World Bank Policy Research Working Paper 2910, 2019.

²⁴ Bojicic-Dzelilovic, V., *Post-War Recovery: Disarmament, Demobilization, Reintegration, and the Rule of Law*, UNDP, 2009, 19.

- априла месеца 2008. године потписан је Споразум о стабилизацији и придруживању између Србије и ЕУ,
- визна либерализација грађанима Србије за путовања унутар Шенгенског простора омогућена је децембра 2009. године, када је Србија поднела и захтев за чланство у ЕУ,
- марта месеца 2011. године покренут је дијалог о нормализацији односа између Београда и Приштине посредством ЕУ,
- годину дана касније, марта 2012. године, Европски савет додељује Србији статус кандидата,
- септембра месеца 2013. године, ступио је на снагу Споразум о стабилизацији и придруживању – почетак аналитичког прегледа правних тековина ЕУ (тзв. скрининг),
- приступни преговори између Србије и ЕУ, формално су отворени јануара 2014. године на првој међувладиној конференцији,
- децембра 2015. године, отворено је поглавље 35 које се бави нормализацијом односа са Косовом*,
- поглавља 23 (правосуђе и основна права) и 24 (правда, слобода и безбедност), отворена су јула 2016. године.

До данас, 22 од 35 поглавља је отворено. У процесу приступања Републике Србије ЕУ, постоји посебно поглавље на основу кога се цени приступање ЕУ на основу напретка у погледу свеобухватне нормализације односа са Косовом*, а које је обухваћено Поглављем 35. Као и у поглављима 23 и 24, Европској комисији стоји на располагању могућност обустављања преговора у осталим поглављима, уколико Србија не остварује напредак у свеобухватној нормализацији односа са Косовом*.

Статус Републике Србије као земље у транзицији дубоко је укореван у њеним историјским искуствима, политичкој евалуацији и економским изазовима. Препознавање пута Србије у контексту приступања ЕУ баца светло на сложеност и тежње народа на раскршћу Европе.

Годишњи извештај Европске комисије је најважнији документ за сваку земљу која тежи чланству у ЕУ и представља слику стања у свим кључним пољима где је напредак неопходан за приступни процес.²⁵

Неопходно је нагласити да је у последњем годишњем Извештају Европске комисије о напретку Србије у преговарачком процесу са ЕУ (Извештај Европске комисије о Србији за 2023. годину²⁶), Србија добила лоше оцене управо у кључним поглављима, међу којима су поглавља 23 и 24, где је добијена оцена 2 од 5, што је исто као и претходне године. У оквиру Поглавља 23 посебно је критикован умањен напредак у борби против корупције.

---

²⁵https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf

²⁶https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf

3. СУДСКА ВЛАСТ У ДЕМОКРАТСКИМ ДРУШТВИМА

Судска власт у демократским друштвима игра кључну улогу у одржавању владавине права, заштити права појединаца и обезбеђивању функционисања праведног правног система.

Бикел тврди да судство, будући да је неизабрано и не одговара јавном мишљењу, делује као неопходна провера потенцијалних ексцеса и извршне и законодавне власти. Он истиче важност правосуђа као противтеже за заштиту права мањина и одржавање деликатне равнотеже моћи у демократским системима.²⁷

Независност правосуђа је камен темељац функционалне демократије. Напетост између независности правосуђа и демократске одговорности захтева приступ који признаје потребу да судије тумаче и примењују закон, истовремено осигуравајући механизме за одговорност када је то потребно.

У контексту судске ревизије треба размотрити улоге судија у обликовању правних принципа. Дворкин се залаже за морално тумачење закона, тврдећи да судије имају обавезу да примењују правне принципе на начин који је у складу са основним моралним вредностима. Ова перспектива додаје дубину текућој дебати о одговарајућем обиму судске ревизије у демократским друштвима.²⁸

Кол истражује како правосуђе може или да буде катализатор позитивних друштвених промена или да појача постојеће неједнакости. Он се залаже за избалансиран приступ који препознаје потребу за судском интервенцијом у суочавању са неправдом, истовремено водећи рачуна о потенцијалним замкама неконтролисане судске моћи.²⁹

---

²⁷ Bickel, A. M., *The Least Dangerous Branch*, Yale University Press, 1962, 45.

²⁸ Dworkin, R., *Law's Empire*, Harvard University Press, 1986, 156.

²⁹ Cole, D., *No Equal Justice: Race and Class in the American Criminal Justice System*, The New Press, 1999, 67.

3.1. Историјски приказ развоја идеје о подели власти

Концепт поделе судске власти еволуирао је вековима, одражавајући дубоку трансформацију у разумевању улоге правосуђа у структурама управљања. Како би разумели значај постојања судске власти као посебне неопходно је кренути од историјског развоја идеје поделе власти, трагајући за њеним коренима од античких времена до формализације у модерној правној и политичкој мисли.

Порекло поделе судске власти може се уочити у древним правним традицијама. Хамурабијев законик, који датира из древне Месопотамије око 1754. пре нове ере, представља пример раног покушаја да се разликују правосудне функције од законодавних и извршних. Ово раздвајање је поставило основу за каснији развој правне филозофије.

Римски правни систем, посебно *Corpus Juris Civilis* који је увео цар Јустинијан I у 6. веку нове ере, значајно је утицао на идеју о издвајању судова као органа специјализованих за пружање правне заштите. Успостављање посебних правних процедура и признавање судија као тумача права означили су кључни корак ка концептуализацији независног судства.

Епоха просветитељства додатно је допринела развоју поделе власти. Просветитељски мислиоци, попут Монтескјеа, наглашавали су потребу да независно судство делује као провера потенцијалних злоупотреба моћи. Монтескјеове идеје, артикулисане у „О духу закона“ (1748), одиграле су кључну улогу у обликовању савременог схватања поделе судске власти.³⁰

Формализација поделе власти добија на значају у успостављању савремених правних система. Уставни оквири, укључујући Устав Сједињених Америчких Држава и накнадне правне документе на глобалном нивоу, инкорпорирали су принципе који су настојали да изолују правосуђе од непримереног утицаја, обезбеђујући његову независност у тумачењу и примени закона.

Историјски развој идеје о раздвајању судске власти одражава еволуцију од раних правних традиција до софистицираних правних система данашњице. Доприноси древних цивилизација, римског права, просветитељских мислилаца и креатора модерних

---

³⁰ Montesquieu., *The Spirit of the Laws*, Cambridge University, 2014.

устава заједнички су обликовали концепт, наглашавајући важност независног судства као камена темељца праведног и одговорног правног система.

Свакако, иако је теоретичар Џон Лок заслужан за афирмацију начела поделе власти и своју идеју изложио у делу „Две расправе о влади“, родоначелником овог начела сматра се Шарл Монтескје.

Џон Лок развио је дуалистичку теорију о подели власти на законодавну и извршну, уз које би постојали монархови прерогативи у области спољне политике и безбедности. Шарл Монтескје је потом усавршио ову теорију издвајањем судске власти као посебне треће власти, узимајући Енглеску као пример.

У средњовековној Србији до доношења Душановог законика из 1349. године није било јединственог и доследно уређеног судства у правом смислу те речи. Судску функцију обављале су разне власти и установе. Поред владара и посебно установљених судова, судиле су и црквене и управне власти. Тек се Закоником предвиђају редовне државне, односно царске судије, одређују се њихове надлежности, поступак при суђењу, истиче се њихов примат над осталим властима које суде, узима њихова личност у заштиту од увреда и напада и, што је посебно важно, прокламује њихова независност у суђењу.³¹ Независност судова потврђена је у чл. 171 и 172 Душановог законика. Идеје преточене у Душанов законик биле су рађене по узору на Византију у којој су друштвене прилике биле битно другачије од оних које су постојале у Западној Европи.

3.2. Упоредно-правни приказ организације судске власти

Организација судске власти се разликује у правним системима широм света, одражавајући различите културне, историјске и политичке контексте. Системи грађанског права, укоренењени у римским и наполеонским правним традицијама, често имају централизовану и хијерархијску организацију судске власти. У овим системима, судије играју кључну улогу у тумачењу статута, а правни кодекси служе као примарни

---

³¹http://www.yuorpe.com/zines/republika/arhiva/2000/234/234_29.html, (датум приступа: 15.01.2024.)

извори права. Значајни примери укључују правне системе Француске, Немачке и Јапана.³²

Системи општег права, као пример Уједињеног Краљевства и њених бивших колонија, као што су Сједињене Америчке Државе, Канада и Индија, дају приоритет улози судског прецедента. Правосуђе у системима обичајног права има значајан степен независности, а одлуке виших судова служе као обавезујући прецедент за ниже судове. Ово ослањање на прецедент доприноси развоју судске праксе.³³

Неколико земаља усваја мешовите или хибридне правне системе који спајају елементе традиције грађанског и обичајног права. На пример, Јужна Африка инкорпорира аспекте обе правне традиције у своје правосуђе, одражавајући историјску конвергенцију правних утицаја. Ови хибридни системи имају за циљ да комбинују предности различитих традиција док се баве њиховим ограничењима.

Многи правни системи укључују специјализоване судове за решавање специфичних области спорова. Управни, уставни и породични судови су пример овог тренда. Организација специјализованих судова наглашава препознавање да одређена правна питања захтевају стручност и посебан судски приступ.

---

³² Damaška, M. R., *The Faces of Justice and State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process*, Yale University Press, 1986, 45-46.

³³ Ibid.

4. ПРАВО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

У основи трансформативне моћи ЕУе лежи *acquis communautaire*, опсежан скуп закона, прописа и принципа којих се државе чланице придржавају и које усвајају. У оквиру преговора о приступању ЕУ, детаљна ревизија *acquis*-а је императив да би се проценила усклађеност земље кандидата са европским стандардима. У овом поглављу задире се у специфичну област правосуђа, разматрајући правну тековину ЕУ у вези са овим кључним аспектом демократског управљања. Кроз овај свеобухватан преглед, циљ нам је да откријемо сложеност и нијансе које дефинишу очекивања и стандарде које је поставила ЕУ у области реформе правосуђа.

Термин *acquis communautaire* обухвата акумулирани корпус закона, прописа и политика које су еволуирале од првог европског заједништва - Европске заједнице за угаљ и челик (1951). Како се ЕУ ширила, овај правни оквир растао је у обиму и сложености, обухватајући различите области политике као што су унутрашње тржиште, конкуренција, животна средина и правосуђе. За земље које теже ЕУ, познавање и придржавање *acquis communautaire* су од централног значаја за процес приступања, што представља посвећеност заједничким европским вредностима и стандардима. У контексту реформе правосуђа, *acquis communautaire* поставља принципе који имају за циљ да подстичу независно, транспарентно и ефикасно правосуђе, обезбеђујући правилно функционисање демократских институција.

Унутар *acquis communautaire*, Поглавље 23 се појављује као фокусна тачка посвећена правосуђу и основним правима. Ово поглавље постаје кључно за разумевање специфичних законских и институционалних захтева које земље кандидати морају испунити у области реформе правосуђа. Осим Поглавља 23, шира правна тековина такође садржи принципе и норме које утичу на правни пејзаж који се односи на правосуђе. Ово поглавље има за циљ да скенира и анализира ове компоненте, бацајући светло на нијансе које обликују очекивања за земље чланице ЕУ које теже на њиховом путу ка успостављању правосуђа које је у складу са европским демократским вредностима.

Кроз ово истраживање задиремо у комплексан систем закона и стандарда који чине комунитарно право ЕУ, настојећи да откријемо специфична мерила и принципе који дефинишу пут ка снажном, транспарентном и независном правосуђу.

4.1. Основни принципи и вредности

Централни део визије ЕУ су фундаментални принципи и вредности које обликују суштину европских интеграција.

Демократија чини основу европског пројекта, где ЕУ ставља значајан нагласак на принципе представничке демократије и партиципативног управљања.³⁴ Процес интеграције очекује од држава чланица да негују снажне демократске институције које обезбеђују легитимитет политичке моћи. Република Србија, као и друге земље кандидати, мора да се креће кроз сложени систем демократског управљања, признајући централни значај демократских принципа за чланство у ЕУ.

Нормативна моћ ЕУ лежи у њеној способности да утиче на правне и институционалне структуре.³⁵ Принцип владавине права у оквиру правних тековина ЕУ захтева не само независно и непристрасно правосуђе, већ и правни систем у коме је примена закона доследна, транспарентна и у складу са европским нормама. Како Србија усклађује свој правни оквир, владавина права постаје одлучујући критеријум, који обликује природу реформе правосуђа и правне хармонизације.

Заштита људских права, камен темељац вредности ЕУ, истражује се кроз призму идеја о људском достојанству и једнакости.³⁶ Повеља о основним правима, као интегрисана у правни оквир ЕУ, ставља експлицитан нагласак на заштиту људских права. Пут Србије ка придруживању ЕУ укључује не само усклађивање правних система већ и неговање друштвене посвећености очувању достојанства и једнакости свих појединаца, без обзира на њихово порекло.

Одговорност и транспарентност служе као механизми за изградњу поверења између грађана и њихових институција.³⁷ ЕУ цени транспарентност процеса доношења одлука и одговорност јавних институција како би осигурала активно учешће грађана у

---

³⁴ Dahl, R. A., *Polyarchy: Participation and Opposition*, Yale University Press, 1971, 45.

³⁵ Chayes, A., & Chayes, A. H., *On Compliance*. International Organization, 47(2), 1993, 175-205.

³⁶ Arendt, H., *The Origins of Totalitarianism*, Harcourt, Brace, 1951, 46-51.

³⁷ Schedler, A., *Conceptualizing Accountability*, The European Journal of Political Research, 35(1), 1999, 93-107.

демократији. Како Србија предузима реформе, интегрисање ових принципа постаје витално за успостављање структура управљања које су отворене и одговорне.

Културна разноликост и инклузивност, иако нису експлицитно наведени у *acquis communautaire* ЕУ, чине саставни део европског наратива. Како Унија тежи јединству у различитостима, она признаје и слави мноштво културних идентитета унутар својих граница. Овај аспект резонује са аргументима о мултикултурализму, наглашавајући важност препознавања и прилагођавања различитих културних пракси и идентитета. Културна инклузивност је проткана принципима демократије и људских права, изазивајући земље кандидате као што је Србија да негују окружење које поштује и штити богату разноликост културних идентитета.

Одрживост животне средине је нова димензија унутар оквира вредности ЕУ, која одражава глобални императив. Иако није ограничена на правосуђе, посвећеност одрживости одјекује кроз политике и директиве које утичу на правне и управљачке структуре. Нагласак ЕУ на одрживом развоју, усклађен са међународним споразумима као што је Париски споразум из 2016. године, ставља еколошку одговорност у први план. Како земље кандидати интегришу питања животне средине у своје правне оквире, ЕУ поставља сцену за холистички приступ управљању који превазилази националне границе.

Друштвена солидарност, имплицитна у социјалној тржишној економији ЕУ, је принцип који наглашава посвећеност смањењу друштвених неједнакости. *Acquis communautaire* подстиче државе чланице да негују друштва у којима је економски просперитет уравнотежен са друштвеном кохезијом. Иако није експлицитно разграничена у посебном поглављу, социјална солидарност прожима различите политике ЕУ, утичући на области као што су запошљавање, социјална инклузија и здравствена заштита. Усклађивање Србије са овим принципом захтева не само правне реформе већ и друштвене напоре да се изгради инклузивније и праведније друштво.

Истраживање основних принципа и вредности открива вишеструку природу посвећености ЕУ демократској, на правилима заснованој Унији која је усмерена на права. Ови принципи служе као путокази за Србију у њеном настојању да се придружи ЕУ, обликујући путању реформе правосуђа и демократске консолидације унутар земље.

4.2. Кључне директиве и прописи

Као део експанзивног правног оквира ЕУ, кључне директиве и прописи играју кључну улогу у обликовању политика и пракси држава чланица. Истраживањем ових правних инструмената откривамо специфичне обавезе и стандарде које земље кандидати, укључујући Републику Србију, морају да поштују у настојању да се придруже ЕУ.

Оквирна одлука о Европском налогу за хапшење, установљена 2002. године³⁸, представља пример посвећености ЕУ правосудној сарадњи и међусобном признавању судских одлука. Овај инструмент поједностављује процес екстрадиције међу државама чланицама, подстичући непрекоран правосудни систем.³⁹ За земље кандидате као што је Република Србија, усаглашавање са принципима наведеним у Европском налогу за хапшење је саставни део промовисања ефикасне правосудне сарадње и одржавања владавине права.

Општа уредба о заштити података⁴⁰, о којој је расправљао Кунер, је директива темељац која се бави заштитом личних података унутар ЕУ.⁴¹ Земље које желе да буду чланице, укључујући Србију, имају задатак да ускладе своје законске оквире како би осигурале снажну заштиту права на приватност појединаца. Општа уредба о заштити података не само да одражава посвећеност ЕУ заштити основних права, већ и наглашава важност усклађивања праксе заштите података са европским стандардима.

Директива о праву на информације у кривичном поступку има за циљ јачање права појединаца укључених у кривичне поступке.⁴² Ова директива осигурава да

---

³⁸ Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant (EAW) and the surrender procedures between Member States, Decision 2002/584/JHA, Official Journal L 190 od 18. 7. 2002. htm (25. 8. 2018). Текст Оквирне одлуке на интернет адреси: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0584:EN:HTML>

³⁹ Mitsilegas, V., *The European Arrest Warrant: A Comparative Analysis*, Oxford University Press, 2009, 34.

⁴⁰ Consolidated text: Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02016R0679-20160504&qid=1532348683434>

⁴¹ Kuner, C., *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*, Oxford University Press, 2019, 178.

⁴² Mitsilegas, V., & Bergström, M., *Research Handbook on EU Criminal Law*, Edward Elgar Publishing, 2014, 112.

осумњичени и оптужени имају приступ основним информацијама о свом предмету, промовишући транспарентност и правичност. Усклађивање са овом директивом је императив за земље кандидате, јер доприноси успостављању чврстих правних гаранција и заштити права појединаца у процесу кривичног правосуђа.

Прописи о правосудној сарадњи у грађанским стварима, као пример Уредбе Брисел I из 2012. године⁴³, олакшавају решавање прекограничних спорова унутар ЕУ. Како анализира Дикинсон, ови прописи успостављају механизме за утврђивање надлежности, признавање и извршење пресуда и унапређење сарадње између правосудних система држава чланица.⁴⁴ За Србију и друге земље кандидате, поштовање ових прописа је од суштинског значаја за стварање правног амбијента који подстиче ефикасно и ефективно решавање грађанских спорова у европском контексту.

Директива о правној помоћи⁴⁵, као кључни елемент у правном оквиру ЕУ, наглашава важност обезбеђивања приступа правди за све појединце, без обзира на њихова финансијска средства. Ова директива наглашава посвећеност ЕУ неговању правног система у којем свако има право на ефективно правно заступање. За земље кандидате као што је Србија, усклађивање са принципима наведеним у овој директиви је од виталног значаја за изградњу правне инфраструктуре која подржава основно право на правну помоћ.

Директиве против прања новца, које одражавају глобалне напоре против финансијског криминала, чине критичну компоненту правног арсенала ЕУ. Ове директиве, као што је објашњено у релевантној литератури, приморавају државе чланице и кандидате да спроводе снажне мере за спречавање прања новца и финансирања тероризма. Како Србија усклађује свој правни и регулаторни оквир са директивама о спречавању прања новца, она доприноси не само финансијском интегритету ЕУ већ и широј глобалној борби против незаконитих финансијских активности.

---

⁴³ Уредба (ЕУ) бр. 1215/2012 Европског парламента и Савета од 12. децембра 2012. о надлежности, признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX%3A32012R1215>

⁴⁴ Dickinson, A., *The Brussels I Regulation Recast*, Oxford University Press, 2017, 95.

⁴⁵ Directive (EU) 2016/1919 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2016 on legal aid for suspects and accused persons in criminal proceedings and for requested persons in European arrest warrant proceedings, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L1919>

Кључне директиве и прописи у оквиру *acquis communautaire* ЕУ чине регулаторни оквир који обликује правни миље држава чланица. Како је Србија на путу ка придруживању ЕУ, пажљиво усклађивање са овим директивама и прописима је од кључног значаја. Резултати истраживања у овом поглављу указују на комплексност правних активности које земље кандидати морају да предузму на путу усклађивања својих правосудних система са европским стандардима.

5. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРАВОСУДНИХ СИСТЕМА У ДРЖАВАМА ЧЛАНИЦАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Унутар експанзивног оквира ЕУ, правосудни системи држава чланица чине разнолик и динамичан систем, који одражава богату правну традицију и историјске путање сваке земље. У овом делу рада приказана је упоредна анализа, настојећи да разоткрије замршености које дефинишу правосудне архитектуре у земљама чланицама ЕУ. Испитујући сличности, разлике и трендове развоја унутар ових правосудних система, циљ нам је био да изложимо примере који доприносе нијансираном разумевању европског правног система.

Правосудни системи држава чланица ЕУ уграђени су у јединствене правне традиције обликоване историјским контекстима, националним идентитетима и еволуцијом правне филозофије. Од традиција грађанског права у континенталној Европи до система обичајног права Уједињеног Краљевства и Ирске, правни оквир сваке државе чланице одражава посебан приступ јуриспруденцији. У том смислу, потребно је разоткрити различитост која лежи у основи функционисања правосудних система, признајући да нам упоредна сочива омогућавају да ценимо богатство правне мисли и праксе унутар ЕУ.

Упркос разноликости правних традиција, заједничка нит која се провлачи кроз правосудне системе држава чланица ЕУ је принцип независности правосуђа. Аутономија правосуђа, заштићена од непотребног политичког уплитања, је темељни елемент који осигурава правично и непристрасно спровођење правде. Упоређујући како државе чланице чувају независност правосуђа, можемо уочити заједничке принципе и заједничке вредности које доприносе кохезији европског правног система.

У савременој ери, правосудни системи широм држава чланица ЕУ се боре са заједничким изазовима и прихватају заједничке могућности. Дигитализација и технолошки напредак увели су револуцију у правним поступцима, од система е-подношења до онлајн решавања спорова. Штавише, обезбеђивање приступа правди за све грађане остаје главна брига, са акцентом на то како се државе чланице сналазе у сложености модернизације својих правосудних система уз истовремено придржавање основних принципа правде.

Кроз упоредну перспективу, ова анализа настоји да разоткрије вишеструку природу правосудних система унутар ЕУ. Истражујући историјске основе, заједничке принципе и трендове у настајању, настојимо да допринесемо холистичком разумевању замршене правне таписерије која повезује државе чланице ЕУ истовремено омогућавајући изражавање њихових јединствених правних идентитета.

5.1. Идентификација најбољих пракси

Како ЕУ наставља да се развија, идентификација и ширење најбољих пракси у правосудним системима држава чланица постају кључни за неговање културе изврности, ефикасности и правичности. Извлачећи ставове разних истраживача и практичара, настојаћемо да откријемо узорне приступе који доприносе снази и отпорности правосудних система широм ЕУ.

Транспарентност и одговорност стоје као стубови који подупиру ефикасност правосудних система. Испитујући како су одређене државе чланице успешно примениле механизме који побољшавају транспарентност судских процеса и обезбеђују одговорност, уз акцентовање најбољих пракси, желимо да покажемо како правосуђе може да придобије поверење јавности, учвршћујући демократске темеље на којима почива ЕУ.

Динамична природа правног система захтева континуирано фокусирање на обуку судија и професионални развој. Поједини аутори наглашавају значај сталног образовања како би се судије опремиле вештинама потребним за навигацију кроз нове правне изазове.⁴⁶

У ери обележеној брзим технолошким напретком, иницијативе за е-правосуђе су се појавиле као алати за трансформацију у правосудним системима. Користећи увиде из студија Бергмана и Дама, истражили смо како су одређене државе чланице ефикасно интегрисале дигиталне технологије да би поједноставиле судске поступке, побољшале приступачност и унапредиле ефикасност.⁴⁷ Идентификација ових најбољих пракси

---

⁴⁶ Winter, L., & Mill, C., *Judicial Education: A Cross-National Examination of its Organization, Structure, and Content*, International Journal of the Legal Profession, 27(1), 2020, 29–46.

⁴⁷ Bergman, J., & Dam, T., *Digital Justice: Technology and the Internet of Disputes*, Oxford University Press, 2001.

пружа вредне лекције за друге јурисдикције које желе да прихвате технолошки напредак у спровођењу правде.

Промовисање механизма за алтернативно решавање спорова постало је истакнуто као пут за побољшање приступа правди и ублажавање терета традиционалних судских система. Идентификовањем и анализом ових најбољих пракси, циљ нам је да допринесемо ширем дискурсу о побољшању приступачности и ефикасности правосудних система у Европској унији.

Идентификација најбољих пракси у правосудним системима држава чланица ЕУ нуди вредан увид како за постојеће чланице тако и за кандидате који теже придруживању. Испитујући транспарентност, обуку, интеграцију технологије и алтернативно решавање спорова, у овом поглављу настојали смо да извучемо поуке које могу обогатити текуће напоре за јачање и модернизацију правосуђа. Како Република Србија напредује на свом путу приступања ЕУ, усвајање ових најбољих пракси може послужити као путоказ за изградњу снажног и одговорног правосудног система усклађеног са европским стандардима.

5.1.1. Транспарентност и одговорност: изградња поверења јавности

Транспарентност и одговорност су основни елементи који подупиру ефикасност и легитимитет правосудних система.

Европска унија се може похвалити разноликим лепезом правосудних система, од којих је сваки обликован јединственим историјским, културним и правним контекстима. Поједини аутори наглашавају важност разумевања различитих механизма одговорности у различитим државама чланицама.⁴⁸ Док неке јурисдикције могу дати приоритет спољним надзорним телима, друге се могу ослонити на интерну саморегулацију. Изнијансирана анализа ових различитих приступа омогућава свеобухватно разумевање најбољих пракси које превазилазе границе.

Упоредно испитивање држава чланица открива различите механизме одговорности у игри. Неке земље су успоставиле независне судске савете, које

---

⁴⁸ Dubois, E., *Judicial Transparency and the Rule of Law*, *Journal of International Dispute Settlement*, 3(2), 2012, 395–416.

обезбеђују спољни надзор и штите од неприкладног утицаја. Друге стављају снажан нагласак на интерне механизме, као што су етички кодекси и рецензије колега.⁴⁹ Упоређивање ових приступа пружа вредне лекције за правне системе који желе да унапреде транспарентност и одговорност у оквиру својих правосуђа.

Како Република Србија напредује на свом путу приступања ЕУ, испитивање транспарентности и одговорности у оквиру њеног правосудног система је од највеће важности. Србија се суочава са изазовима и могућностима у усклађивању са европским стандардима.⁵⁰ Оснивање Високог савета судства и Државног већа тужилаца у Србији одражава континуирани напор да се повећа одговорност.⁵¹ Међутим, осигурање ефикасности ових механизма и неговање културе транспарентности остају императив за изградњу поверења јавности.

Равнотежа између независности правосуђа и спољне контроле је деликатан, али пресудан аспект. Државе чланице користе различите стратегије како би осигурале одговорност без угрожавања независности правосуђа.⁵² Србија, у својој тежњи за усклађивањем, може да извуче вредне увиде из ових стратегија како би створила систем који хармонизује одговорност и независност.

Транспарентност и одговорност служе као камен темељац за изградњу поверења јавности у правосудне системе. Компаративна анализа држава чланица, заједно са увидима из српског контекста, нуди холистичку перспективу најбољих пракси. Док Србија пролази кроз сложеност усклађивања са стандардима ЕУ, коришћење ових сазнања може допринети развоју правосуђа које не само да подржава принципе транспарентности и одговорности, већ задобија и поверење својих грађана.

5.1.2. Обука и професионални развој

Континуирана еволуција правног окружења захтева снажан фокус на обуку судија и професионални развој. Кроз анализу ставова саопштених у научним радовима,

---

⁴⁹ Nolte, G., *European Judicial Systems as a Challenge for Democracy: Reflections from an Empirical Study*, *German Law Journal*, 10(4), 2009, 409–430.

⁵⁰ Đorđević, R., *Judicial Reform in Serbia: The Long and Winding Road*. *Hague Journal on the Rule of Law*, 10(2), 2018, 335–357.

⁵¹ Jovanović, V., *Judicial Reform in Serbia: Progress and Challenges*, *Southeastern Europe*, 44(1), 2000, 77–96.

⁵² Ginsburg, T., *Independence of the Judiciary*, *Annual Review of Law and Social Science*, 13, 2017, 261–277.

циљ нам је да откријемо ефикасне приступе који доприносе прилагодљивости и отпорности правосуђа широм ЕУ.

У земљама чланицама ЕУ постоји различитост приступа обуци судија. Аутори као што су Винтер и Мил наглашавају значај сталног образовања како би се судије опремиле вештинама потребним за навигацију у еволуирајућим правним изазовима.⁵³ Неки правни системи дају приоритет свеобухватним програмима обуке који покривају материјално право, процедурална питања и меке вештине. Други истичу континуирани професионални развој кроз семинаре, радионице и платформе за сарадњу. Ова разноликост нуди драгоцене увиде за јурисдикције које желе да унапреде стручност свог правосуђа.

Упоредно испитивање открива различите моделе обуке и професионалног развоја. Земље попут Немачке и Холандије имају снажне, централизоване програме обуке, који обезбеђују стандардизован приступ.⁵⁴ Насупрот томе, системи обичајног права као што је Уједињено Краљевство ослањају се на децентрализовану модел, где је образовање у правосуђу често делегирано појединачним судовима или регионима.⁵⁵ Србија, у својим напорима да се усклади са европским стандардима, може имати користи од упоредног разумевања ових модела како би прилагодила свој приступ.

Како Република Србија настоји да своју правосудну обуку усклади са европским стандардима, суочава се и са изазовима и са тежњама. Студије Ђорђевића и Петровића истичу потребу за структурираним и свеобухватним приступом образовању у правосуђу у Србији. Оснивање Правосудне академије је значајан корак напред, али ефикасност програма и њихово усклађивање са динамичним правним окружењем остају кључни фактори.⁵⁶ Поређења са државама чланицама ЕУ могу понудити вредна мерила за решавање ових изазова.

Глобализација и међусобна повезаност правних система захтевају шири приступ обуци судија. Изложеност међународним правним оквирима и упоредним

---

⁵³ Winter, L., & Mill, C., *Judicial Education: A Cross-National Examination of its Organization, Structure, and Content*, International Journal of the Legal Profession, 27(1), 2020, 29–46.

⁵⁴ Fernández Roda, J. M., *Judicial Training Systems in the European Union*, Springer, 2015, 67.

⁵⁵ Fabri, M., *Judicial Training and the Balance between Independence and Accountability of Judges: A Comparative Perspective*. In S. Greer & L. Groves (Eds.), *Judicial Independence in Transition*, Springer, 2007, 89-91.

⁵⁶ Petrović, N., *Professional Development of Judges in Serbia: Challenges and Prospects*, International Journal for the Semiotics of Law, 34, 2021, 113–134.

перспективама обогаћују искуство обуке.⁵⁷ Неке земље чланице ЕУ активно укључују глобалне перспективе у своје наставне планове и програме, подстичући шире разумевање правних принципа. Србија, док обликује свој оквир за образовање у правосуђу, може да истражује начине да интегрише глобалне перспективе и унапреди међународне надлежности свог правосуђа.

Обука и професионални развој су критичне компоненте правосуђа које реагује и ефикасно. Компаративна анализа приступа у земљама чланицама ЕУ, заједно са увидима из српског система, пружа нијансирано разумевање најбољих пракси. Како Србија своје правосудно образовање усклађује са европским стандардима, коришћење ових ставова може допринети развоју правосуђа које је добро опремљено да одговори на савремене правне изазове.

5.1.3. Иницијативе за развој е-правосуђа

У ери обележеној брзим технолошким напретком, интеграција иницијатива за е-правосуђе постала је императив за модернизацију правосудних система.

Широм ЕУ, државе чланице прихватају различите иницијативе за е-правосуђе како би искористиле потенцијал технологије. Неке земље су имплементирале свеобухватне системе управљања предметима, док се друге фокусирају на електронско подношење и онлајн приступ правним информацијама. Ова разноликост приступа нуди богат материјал за компаративну анализу.

Упоредни преглед открива различите стратегије за дигиталну интеграцију унутар држава чланица. Земље као што су Естонија и Финска су пионири у имплементацији потпуно дигиталних судских система, наглашавајући ефикасност и приступачност.⁵⁸ Насупрот томе, друге земље треба да усвоје фазне приступе, постепено уводећи елементе е-правосуђа. Србија, у потрази за технолошком интеграцијом, може извући вредне поуке из ових различитих стратегија.

---

⁵⁷ Bartol, T., *Global Judicial Training and the Role of International Partners*, International Journal for Court Administration, 9(1), 2018, 10–22.

⁵⁸ van Opijnen, M., & Apistola, N., *e-Justice: Using Information Communication Technologies in the Court System*. In S. Terzic & I. J. Rudzynski (Eds.), *Handbook of Research on Cross-Border Business Transactions*, IGI Global, 2017, 34-43.

Док Србија иде својим путем ка е-правосуђу, суочава се и са изазовима и са могућностима. Студија Ђорђевића и Ранђеловића истиче потребу за чврстим правним оквирима и инфраструктуром за подршку иницијативама за е-правосуђе.⁵⁹ Увођење електронских система архивирања и онлајн приступ информацијама о суду означава почетне кораке. Међутим, обезбеђивање безбедности дигиталних процеса и неговање културе технолошке стручности су стална разматрања. Поређења са државама чланицама ЕУ дају мерила за решавање ових изазова.

Дигитализација судских процеса обезбеђује кључни допринос сајбер безбедности и заштити података. Државе чланице користе различите протоколе за сајбер безбедност и технологије шифровања како би заштитиле интегритет и поверљивост дигиталних судских записа.⁶⁰ Србија, док унапређује своје иницијативе за е-правосуђе, може да учи из ових најбољих пракси како би обезбедила отпорност и безбедност своје дигиталне инфраструктуре.

Иницијативе за е-правосуђе су од суштинског значаја за повећање ефикасности и приступачности правосудних система. Пошто Република Србија прихвата технолошки напредак, коришћење ових увида може допринети развоју оквира е-правосуђа усклађеног са европским стандардима.

5.1.4. Алтернативно решавање спорова: побољшање приступа правди

Алтернативно решавање спорова се појавило као витални механизам за побољшање приступа правди, пружајући ефикасне и исплативе алтернативе традиционалним парницама.

ЕУ показује разноврстан систем алтернативног приступа. Државе чланице користе различите облике, укључујући медијацију, арбитражу и мирее, за решавање спорова ван суднице.⁶¹ Неке земље су интегрисале алтернативно решавање спорова у

---

⁵⁹ Ђорђевић, Р., & Ранђеловић, М., *Challenges and Opportunities of Implementing E-Justice in Serbia*. In М. Milinković & М. Tasić (Eds.), *Information Communication Technology Law: Protection and Access Rights*, IGI Global, 2019.

⁶⁰ Kucsko-Stadlmayer, G., *Cybersecurity in EU Law: Resilience and Security-Building*, Oxford University Press, 2017, 122.

⁶¹ Cohen, J., *The New Handshake: Online Dispute Resolution and the Future of Consumer Protection*, American Bar Association, 2016, 58.

своје правне системе, док га друге промовишу кроз добровољне програме.⁶² Ова разноликост даје широку могућност за упоредну анализу.

Компаративно испитивање открива различите моделе интеграције алтернативног решавања спорова унутар држава чланица. Земље попут Холандије и Немачке уградиле су овај модел у своје правне оквире, обезбеђујући његово формално признање и спровођење.⁶³ Насупрот томе, друге земље су нагласиле аутономију странака, дозвољавајући појединцима да добровољно бирају методе алтернативног решавања спорова.⁶⁴ Србија, у свом настојању да побољша приступ правди, може извући вредне поуке из ових различитих модела.

Србија се суочава и са изазовима и са напретком. Успостављање центара и правног оквира⁶⁵ за медијацију и правног оквира за арбитражу⁶⁶ означава значајне кораке напред. Међутим, и даље постоје изазови попут ограничене јавне свести и историјског ослањања на формалне парнице. Компаративна анализа са државама чланицама ЕУ даје мерила за решавање ових изазова и унапређење интеграције механизма алтернативног решавања спорова, уопште и подизања свести становништва о предностима којима обилује алтернативно решавање спорова.

Културне перспективе играју кључну улогу у усвајању алтернативних механизма. Културни ставови према решавању сукоба обликују ефикасност модела. У неким државама чланицама, културно прихватање је дубоко укорењено, што подстиче широку распрострањеност алтернативног решавања спорова.⁶⁷ У Србији, где се културни ставови према решавању спорова развијају, разумевање културолошке динамике може послужити као основа за стратегије за промовисање прихватања и усвајања праксе.

Алтернативно решавање спорова је динамично средство за побољшање приступа правди, а његова интеграција варира широм ЕУ. Компаративна анализа иницијатива у државама чланицама ЕУ, заједно са увидима из српског контекста, пружа нијансирано разумевање најбоље праксе. Како Србија настоји да унапреди свој правосудни систем,

---

⁶² Susskind, R., *Online Courts and the Future of Justice*, Oxford University Press, 2019, 45.

⁶³ Menkel-Meadow, C., *Foreword: Building on Best Practices: Transforming Legal Education in a Changing World*, Nevada Law Journal, 18(1), 2017, 1–30.

⁶⁴ Drahozal, C. R., *International Commercial Arbitration*, Routledge, 2018, 71.

⁶⁵ Закон о посредовању у решавању спорова, „Сл. гласник РС”, бр. 55/2014.

⁶⁶ Закон о арбитражи, „Сл. гласник РС”, бр. 46/2006

⁶⁷ Kymlicka, W., *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford University Press, 1995, 167.

коришћење напред наведених примера може допринети развоју чврстог оквира алтернативног решавања спорова усклађеног са европским стандардима, где се свакако треба дати предност управо алтернативном решавању спорова.

Институт мирног решавања (алтернативног) радних спорова у нашем правном систему постоји од 2004. године доношењем Закона о мирном решавању радних спорова.⁶⁸ У складу са препорукама Европске комисије, већ 2005. године основана је Републичка агенција за мирно решавање спорова. На самом почетку, Агенција је имала око двеста предмета годишње, док је рецимо 2017. године тај број премашио хиљаду. Ипак, како индивидуални, тако и колективни спорови још увек нису процентуално заступљени у већој мери, још увек се не даје предност алтернативном начину решавања спорова, без посредовања суда и примене Закона о парничном поступку⁶⁹, решавања спорова и остваривања права.

---

⁶⁸ Закон о мирном решавању радних спорова, „Сл. Гласник РС“, бр. 125/2004, 104/2009 и 50/2018.

⁶⁹ Закон о парничном поступку, „Сл. Гласник РС“, бр. од 72/2011 до 10/2023 – др. закон.

6. ТРЕНУТНО СТАЊЕ РЕФОРМЕ ПРАВОСУЂА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Република Србија се налази на критичној раскрсници у свом раду на свеобухватним реформама правосуђа, трансформативном путу који има за циљ усклађивање свог правног система са европским стандардима и неговање правосуђа које подржава принципе транспарентности, ефикасности и приступачности.

Како Србија предузима реформе правосуђа, контекстуализација оквира подразумева свеобухватно разумевање историјских, културних и правних фактора који су обликовали њен правни систем. Наслеђе југословенске правне традиције, заједно са изазовима постконфликтне транзиције, додаје слојеве сложености реформској агенди. Штавише, аспирације Србије за приступање Европској унији захтевају темељно испитивање усклађености њеног правног оквира са *acquis communautaire*, посебно у контексту Поглавља 23.

Камен темељац напора за реформу правосуђа Србије леже у законодавним и институционалним променама. Оснивање Високог савета судства и Државног већа тужилаца представља значајно институционално реструктурирање са циљем јачања независности и одговорности правосуђа. Истовремено, законодавни амандмани настоје да побољшају ефикасност поступка, ојачају владавину права и ускладе домаће законодавство са европским правним нормама. У овом делу приказане су кључне законодавне и институционалне реформе које су спроведене или предложене, с посебним освртом на њихове импликације на правни систем Републике Србије.

Иако реформе правосуђа у Србији сигнализирају напредак, оне нису без изазова. Испитивање ових изазова је кључно за осмишљавање циљаних стратегија које могу ојачати текући реформски процес.

Успех реформи правосуђа у Србији зависи не само од законодавних и институционалних промена, већ и од активног учешћа цивилног друштва и свести шире јавности. У овом делу је истражена улога организација цивилног друштва у заговарању реформи, праћењу имплементације и обезбеђивању одговорности. Такође, оцењен је ниво свести јавности и ангажовања у процесу реформи, с нагласком на важност неговања осећаја власништва и поверења у правосуђе код грађана Србије.

Бавећи се тренутним стањем реформе правосуђа, у поглављима која следе настоји се да се пружи свеобухватан преглед који превазилази законодавне промене, удубљујући се у контекстуалне нијансе, изазове и трансформативни потенцијал који дефинишу ову кључну фазу у правној еволуцији Србије.

6.1. Преглед постојећег правног оквира

Правни оквир сваке државе служи као основа за њен правни систем, обликујући спровођење правде, штитећи права појединаца и подстичући стабилно окружење за друштвене интеракције. Република Србија, са својим богатим историјским контекстом и сложеном правном традицијом, поседује правни оквир који одражава утицаје како континенталног тако и социјалистичког правног система. У овом делу рада приказан је свеобухватан преглед постојећег правног оквира у Србији, кроз истраживање његове историјске основе, уставна начела, одредбе грађанског и кривичног права, управно и привредно право, као и процесне механизме. Кроз разматрања и ставове различитих аутора, ово истраживање настоји да понуди адекватно разумевање правног оквира који чини позадину за текуће реформе правосуђа.

Разумевање правног оквира Србије захтева дубоко урањање у њен историјски контекст и правне традиције. Југословенско правно наслеђе, обликовано фузијом континенталног и социјалистичког правног система, значајно је утицало на правну еволуцију земље. Интеракција историјских традиција и модерних императива поставља основу за разумевање правног идентитета Србије.⁷⁰

У основи правног система Србије лежи њен Устав⁷¹, кључни документ који оцртава структуру власти, штити основна права и утврђује принципе којима се руководи правосуђе. Уставни темељи дају тон независности правосуђа, подели власти и ширим принципима који су у основи правног система.

Правни оквир се протеже на грађанско и кривично право, регулишући различите аспекте правних односа и понашања појединца. У том смислу, као назначајнији се

---

⁷⁰ Ковачевић С., *Наслеђе правне културе и европске интеграције Србије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 68, 2014, 861-874.

⁷¹ Устав Републике Србије из 2006. године са пратећим амандманима, „Сл. гласник РС“ бр. 98/2006 и 115/2021.

истичу Закон о парничном поступку ⁷² и Закон о кривичном поступку ⁷³. Овај сегмент правног оквира обухвата структурне елементе правних кодекса, еволуцију правних доктрина и њихово усклађивање са савременим правним нормама.

Осим грађанског и кривичног права, правни оквир Србије обухвата управно и привредно право. Овај аспект правног оквира регулише административне процесе, комерцијалне трансакције и економске активности. Разумевање ових димензија је кључно за разумевање правних механизма који олакшавају административну и комерцијалну праксу.

Ефикасност правног оквира је уско везана за процедуралне механизме и функционисање правних институција. Овај сегмент се бави организацијом правосуђа, судским поступцима и функционисањем правних институција, пружајући свеобухватан поглед на механизме путем којих се спроводи правда.

Правни оквир у Србији је сложен систем историјских утицаја, уставних принципа, одредби грађанског и кривичног права, административних и привредних правних структура и процесних механизмима. Такав правни поредак представља и изванредан изазов за текуће реформе правосуђа у Србији. Како се земља креће на свом путу ка усклађивању са европским стандардима, дубоко разумевање постојећег правног оквира постаје императив за процену утицаја и импликација ових реформи.

6.2. Контекстуализација реформског оквира

Пут реформи правосуђа у Републици Србији дубоко је усађен у историјски, културни и правни контекст државе. У овом поглављу се настоји да се контекстуализује реформски оквир, нудећи нијансирано истраживање фактора који обликују текуће промене унутар српског правног система.

Разумевање реформског оквира захтева историјску ретроспективу која разоткрива слојеве правне еволуције Србије. Југословенска правна традиција, обележена сложеном амалгамацијом континенталних и социјалистичких утицаја, дубоко је

---

⁷² Закон о парничном поступку, „Сл. Гласник РС“, број 72/2011 и даље.

⁷³ Закон о кривичном поступку, „Сл. Гласник РС“, број 72/2011 и даље.

обликовала савремени правни оквир. Прошле правне традиције настављају да се резонују у садашњим реформским настојањима.

Културна динамика игра кључну улогу у обликовању правних система и, последично, реформских иницијатива у Србији. Ставови према праву, правди и улози правосуђа дубоко су укореењени у друштвеним нормама. Културни ставови значајно утичу на ефикасност законских реформи.⁷⁴

Постконфликтни транзициони период увео је посебне изазове у правни систем Србије. Последице сукоба захтевале су не само обнову правних институција, већ и решавање питања правде, помирења и владавине права.⁷⁵

Тежња Србије ка приступању Европској унији је покретачка снага за текуће правне реформе. Усклађивање са стандардима ЕУ, посебно у контексту Поглавља 23, уводи скуп императива који обликују реформску агенду.

Јавна перцепција и очекивања играју кључну улогу у успеху реформи правосуђа. Поверење грађана у правни систем је саставни део његове ефикасности. Петровић је истраживао динамику перцепције јавности у контексту правних реформи у Србији, бавећи се улогом јавности у обликовању реформског оквира, испитујући њихова очекивања, забринутости и улогу цивилног друштва у подстицању одговорности.⁷⁶

Контекстуализација реформског оквира у Србији укључује разоткривање сложене интеракције историјских, културних и правних фактора. Увиди аутора који су се истраживали тематику доприносе холистичком разумевању како се традиције прошлости, културна динамика, постконфликтни изазови, императиви приступања ЕУ и перцепције јавности укрштају да би обликовале реформе које су у току. Препознавање и навигација ових контекстуалних нијанси су императив за усмеравање процеса реформи ка правном систему који је усклађен са међународним стандардима и испуњава очекивања српског друштва.

---

⁷⁴ Kymlicka, W., *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford University Press, 1995, 91.

⁷⁵ Mojzes, P., *Balkan Genocides: Holocaust and Ethnic Cleansing in the Twentieth Century*, Rowman & Littlefield, 2011, 78.

⁷⁶ Petrović, op. cit., 113–134.

6.3. Уставне одредбе које се односе на правосуђе

Уставне одредбе које се односе на правосуђе представљају основу сваког правног система, оцртавајући принципе којима се руководи спровођење правде. У Републици Србији, земљи која се креће путем правне реформе, разумевање комплексности уставних гаранција је кључно. У овом поглављу истражене су и обрађене уставне одредбе које се односе на правосуђе у Србије у циљу разјашњења принципа независности правосуђа, именовања и мандата судија, укрштања основних права и улоге правосуђа у уставном оквиру.

Један од темељних стубова уставних одредби Србије је принцип независности судства, „судска власт је независна“⁷⁷. Пајванчић педантно испитује уставни идентитет Републике Србије, истичући значај очувања независности правосуђа.⁷⁸ Устав успоставља оквир који изолује правосуђе од неприкладног утицаја, осигуравајући да судије могу да суде о стварима без спољних притисака, подстичући поверење јавности у правни систем.

На независност судија се ставља посебан акценат у Уставу РС.⁷⁹ Са друге стране, механизми којима се регулише положај судије, услови и поступак за избор судије, као и престанак судијске функције, регулишу се Законом о судијама.⁸⁰ Устав оцртава квалификације судија, процес именовања и заштитне мере које се примењују да би се обезбедио њихов мандат, а све то доприноси независности и надлежности правосуђа.⁸¹

Уставне одредбе које се односе на правосуђе дубоко се укрштају са заштитом основних права. Ћурчић истражује концепт ванредног стања у Уставу Србије, пружајући изнијансирану перспективу о томе како уставне одредбе обезбеђују да правосуђе делује као чувар основних права чак и у изузетним околностима.⁸² Устав РС утврђује правосуђе као бедем, коме је поверено да подржава и штити основна права која су гарантована свим грађанима.

---

⁷⁷ Члан 4 Устава Републике Србије.

⁷⁸ Пајванчић, М., *О судској власти у уставном систему Србије у контексту међународних стандарда*, Зборник радова правног факултета у Нишу, 3, 2011, 6-21.

⁷⁹ Члан 144 Устава Републике Србије.

⁸⁰ Закон о судијама, „Сл. гласник РС“, бр. 10/2023.

⁸¹ Стојановић, Д., *Уставно право*, Правни факултет у Нишу, 2003, 181.

⁸² Ćurčić, В., *The Concept of the State of Emergency in Serbia's Constitution*, Springer, 2019, 69.

Одржавање деликатне равнотеже моћи је својствено сваком уставном систему. Уставни механизми који чувају контролу и равнотежу, осигуравају да судство, иако независно, функционише у оквиру шире уставне структуре, играјући кључну улогу у спречавању потенцијалних злоупотреба власти.⁸³ Устав даје нацрт за улогу правосуђа у одржавању демократске равнотеже.

Устав РС изричито наводи оснивање Високог савета судства⁸⁴ и Високог савета тужилаштва⁸⁵, субјеката одговорних за именовање, напредовање и дисциплински поступак судија и тужилаца. На седници Народне скупштине Републике Србије од 9. фебруара 2022. године свечано је проглашен Акт о промени Устава Србије, чиме је овај документ ступио на снагу. Овај чин означио је завршетак процедуре усвајања уставних амандмана у области правосуђа за које су се, у складу са процедуром измене Устава, грађани изјашњавали на референдуму који је одржан у јануару 2022. године. Осим Акта о промени Устава, проглашен је и уставни закон за спровођење Акта. Уставним амандманима омогућено је формирање тела са циљем да она приликом именовање судија и тужилаца делују независно од спољних утицаја, обезбеђујући да процеси доношења одлука у правосуђу остану слободни од политичког или непримереног мешања. Поред тога, Устав РС прописује строге критеријуме за именовање судија, наглашавајући квалификације, искуство и етичке стандарде како би се гарантовала компетентност и интегритет оних којима је поверено спровођење правде.

Штавише, Устав РС се бави мандатом судија, јачајући њихову сигурност на функцији. Њиме се успостављају заштитне мере против произвољног смењивања, јачајући принцип независности судства изолацијом судија од потенцијалних спољних притисака који могу угрозити њихову способност да суде непристрасно. Уставна посвећеност безбедности судијског мандата подстиче окружење у којем судије могу делити правду без страха од одмазде, додатно учвршћујући поверење јавности у правосудни систем. Ове посебне одредбе заједно доприносе уставном оквиру који не само да наглашава аутономију правосуђа, већ и оцртава јасне механизме за именовање, унапређење и заштиту судија, осигуравајући њихову кључну улогу у одржавању владавине права и основних права.

---

⁸³ Ђурђић, В., *Именовање и разрешење судија*, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу и Фондације Конрад Аденауер, 2009, 75-85.

⁸⁴ Чланови 150-155 Устава Републике Србије.

⁸⁵ Чланови 162-165 Устава Републике Србије.

6.4. Законске измене

Реформе законодавства чине основу текуће трансформације у правосуђу Републике Србије. Предмет овог поглавља су сложене законске промене које су спроведене, предлажући специфичне измене које имају за циљ усклађивање правног оквира са међународним стандардима, повећање ефикасности и јачање владавине права. Ово истраживање баца светло на конкретне измене и реформе које дефинишу законодавни систем Србије и обликују будућу путању њеног правосуђа.

Поједини аутори наглашавају изузетан значај законодавних мера у очувању независности правосуђа. Конкретне промене у законском оквиру усмерене су на јачање аутономије правосуђа.⁸⁶ Реформе вредне пажње су укључивале успостављање Високог савета судства и Високог савета тужилаштва, субјеката задужених за именовања, унапређења и дисциплинска питања судија и јавних тужилаца. Ове одредбе изолују правосуђе од спољних утицаја, јачајући принцип независности судства садржан у уставу.

Ефикасност у судским поступцима је била централна тачка законодавних реформи. Измене Закона о парничном поступку, на пример, уводе механизме за убрзавање решавања предмета, наглашавајући важност благовременог спровођења правде.⁸⁷ Ове промене су усмерене ка побољшању укупне ефикасности правосудног система и јачању поверења јавности у експедитивно решавање правних питања. Исти циљ постигнут је и доношењем Закона о заштити права на суђење у разумном року,⁸⁸ којим су прописана правила у погледу средстава која су странкама на располагању и којима се поспешује остваривање овог права у поступцима пред судовима.

Обезбеђивање једнаког приступа правди је фундаментални аспект законодавних реформи у Србији. Конкретне измене и допуне у оквиру правног оквира фокусирају се на побољшање одредби правне помоћи, посебно за угрожене групе становништва. Ове

---

⁸⁶ Марковић, Ђ., *Независност судства у Републици Србији – предлози за промену уставног оквира за избор судија и престанак судијске функције*, Српска политичка мисао – посебно издање, 2017, 201–227.

⁸⁷ Нацрт закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку (19. 05. 2021.). Доступно на адреси: <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/33408/nacrt-zakona-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-parnicnom-postupku-1952021-godine.php>

⁸⁸ Закон о заштити права на суђење у разумном року, „Сл. гласник РС“ бр. 40/2015 и 92/2023.

промене имају за циљ да премосте јаз у приступу, гарантујући да сви грађани, без обзира на социоекономски статус, могу да искористе правни систем и остваре своја права.⁸⁹

Борба против корупције у правосудном систему је кључни аспект законодавних реформи. У том сегменту као најзначајнији јесте Закон о спречавању корупције⁹⁰. Спровођење транспарентних процедура за поступање по жалбама против правосудних званичника и јачање дисциплинских механизма су примери законских промена осмишљених да ојачају интегритет правосуђа. Ове реформе доприносе изградњи поверења јавности и поверења у способност правосуђа да ради по највишим стандардима етике и одговорности.⁹¹ Штавише, Извештај Европске комисије о напретку Србије за 2023. годину, посебан акценат ставља на критиковање ове тачке у оквиру оствареног напретка у Поглављу 23. Наглашава се обавеза усвајања стратегије у борби против корупције и препоручује њено усвајање у току 2024. године.⁹²

Препознајући кључну улогу правног образовања у обликовању следеће генерације правних стручњака, законодавне реформе проширују се на област Правосудне академије. Конкретне промене у законодавству се фокусирају на ажурирање наставних планова и програма, промовисање интердисциплинарних студија и неговање културе континуираног професионалног развоја.⁹³ Ове реформе имају за циљ да оспособе будуће правне стручњаке са вештинама и знањем неопходним за навигацију у савременим правним изазовима.

6.5. Оцена тренутног стања

По правилу, принцип независности представља основни принцип по коме функционише снажан правосудни систем једне државе. Процена тренутног стања укључује испитивање постојећих механизма за заштиту судија од спољних утицаја. Испитивање институционалних оквира, укључујући Високи савет судства и Високи

---

⁸⁹ Радојевић, М., *Систем (бесплатне) правне помоћи у Републици Србији и примена међународних стандарда*, Институт за политичке студије, СПМ, 4(62), 2018, 125-141.

⁹⁰ Закон о спречавању корупције, „Сл. гласник РС“, бр. 35/2019 и даље.

⁹¹ Новаковић, Н., *Корупција у Србији*, Социолошки преглед, 1-2, 227–239.

⁹² https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf.

⁹³ Петров, В., *Предлози за реформу Устава у делу који се односи на правосуђе – преиспитивање националне стратегије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 68, 2014, 95-108.

савет тужилаштва, може дати увид у степен аутономије коју судије уживају у процесу доношења одлука. Степен у коме правосуђе функционише без политичког уплитања и спољних притисака је кључна одредница његовог тренутног стања.

Ефикасност у управљању предметима је параметар способности правосуђа да дели правду на време. Процена треба да узме у обзир факторе као што су заостали предмети, трајање суђења и ефикасност процедуралних механизма. Реформе које имају за циљ поједностављење судских процедура и побољшање експедитивног решавања предмета указују на напоре да се побољша ефикасност. Као круцијалан у овом сегменту јесте Закон о заштити права на суђење у разумном року, који је измењен 2023. године у делу где је утврђена надлежност Уставног суда за одлучивање о повреди права на суђење у разумном року, и то искључиво у стечајним и извршним поступцима који се воде ради намирења потраживања у којима стечајни, односно извршни дужник, предузеће са већинским друштвеним или државним капиталом⁹⁴.

Праведан правосудни систем мора бити доступан свим члановима друштва, без обзира на њихов социо-економски статус. Процена би требало да размотри одредбе за правну помоћ, механизме за решавање препрека приступу и инклузивност правног система. Реформе које побољшавају приступ, посебно за угрожене групе становништва, позитивно доприносе укупном стању правосудног система.

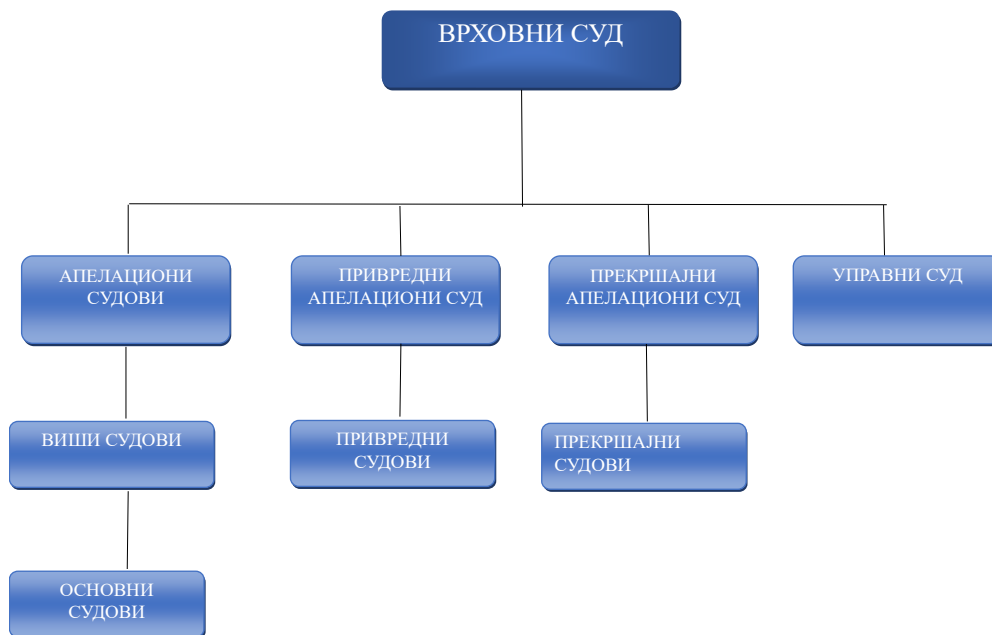
Интегритет правосудног система је фундаменталан за поверење јавности. Процена мора узети у обзир делотворност механизма који постоје за решавање корупције у правосуђу. Транспарентно поступање по жалбама, строге дисциплинске процедуре и мере за осигурање одговорности су витални показатељи тренутног стања система у смислу интегритета.

Утицај правосудног система сеже од законских комплексности до друштвених импликација. Процена би требало да узме у обзир уочену правичност судских одлука, поверење јавности у правни систем и шире друштвене импликације правних процеса. Разумевање како правосудни систем доприноси друштвеној кохезији, стабилности и заштити права појединца је саставни део свеобухватне процене.

---

⁹⁴ Погледати члан 16 у делу Самостални чланови Закона о изменама и допунама Закона о заштити права на суђење у разумном року.

Врховни суд је највиши суд у Републици Србији и он је непосредно виши суд за Привредни апелациони суд, Прекршајни апелациони суд, Управни суд и апелациони суд. Апелациони суд је непосредно виши суд за виши суд и основни суд. Привредни апелациони суд је непосредно виши суд за привредни суд, а Прекршајни апелациони суд је непосредно виши суд за прекршајни суд. Виши суд је непосредно виши суд за основни суд када је то одређено Законом о уређењу судова⁹⁵. Организациона шема организације судске власти у Републици Србији:

Поред Врховног, и Привредни апелациони суд, Прекршајни апелациони суд и Управни суд су судови републичког ранга⁹⁶. Седишта тих судова су у Београду, с тим да Прекршајни апелациони суд и Управни суд имају и одељења у Крагујевцу, Нишу и Новом Саду.

У Републици Србији од 1. јануара 2014. године постоји укупно 159 судова, од којих као првостепени поступа, 66 основних судова, 25 виших, 16 привредних, 44 прекршајна суда и Управни суд. По жалбама поступају 4 апелациона суда, Привредни

⁹⁵ Закон о уређењу судова, „Сл. гласник РС“, број 10/2023.

⁹⁶ Члан 16 Закона о уређењу судова.

апелациони суд и Прекршајни апелациони суд и, у Законом предвиђеним случајевима, виши судови.⁹⁷

6.6. Напредак и достигнућа у усклађивању са стандардима Европске Уније

Напредак у усклађивању са стандардима ЕУ евидентан је у успостављању тела попут Високог савета судства и Високог савета тужилаштва који су основани 8. маја 2023. године, чиме се повећава аутономија правосуђа. Стандарди ЕУ наглашавају потребу за правосуђем ослобођеним непримереног утицаја, а посвећеност Србије јачању независности правосуђа означава значајан корак у правом смеру⁹⁸.

Усклађујући се са стандардима ЕУ, Србија је применила измене у циљу поједностављења судских поступака, смањења броја нерешених предмета и убрзања суђења. Ови напори означавају посвећеност нагласку ЕУ на благовременом и ефикасном правосудном систему, доприносећи укупном напретку у усклађивању.⁹⁹

Приметан је и напредак у посвећености Србије транспарентности, интегритету и одговорности у правосуђу. Усклађујући се са стандардима ЕУ, Србија је применила механизме за решавање навода о корупцији, јачајући поверење јавности и подржавајући принципе ЕУ о правном систему без корупције.

Очигледан је напредак у напорима Србије да модернизује правно образовање, промовише интердисциплинарне вештине и подстиче континуирано учење међу правним стручњацима. У складу са стандардима ЕУ, ове реформе доприносе изградњи капацитета неопходних за правни систем који испуњава међународна очекивања.

Напредак Србије у усклађивању свог правосудног система са стандардима ЕУ обележен је значајним достигнућима и трансформативним напорима. Независност правосуђа, процедуралне реформе, приступ правди, мере за борбу против корупције и професионални развој су кључне области у којима су направљени значајни помаци.

---

⁹⁷ <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/%C5%A1ematski-prikaz-organizacije-sudova>

⁹⁸ Погледати стр. 23. Извештаја ЕК о напретку Србије у 2023. год.

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf

⁹⁹ Колаковић-Бојовић, К., *Окончање кривичног поступка у разумном року*, Правни факултет у Београду, 2016, 242.

6.7. Процена утицаја на владавину права и демократске принципе

Преплитање демократског управљања и људских права, расветљава како реформе правосуђа утичу на заштиту и унапређење људских права у демократским оквирима. Процена утицаја реформи на заштиту људских права пружа увид у демократску зрелост правног система, наглашавајући његову посвећеност очувању основних слобода.¹⁰⁰

Истраживање перцепције јавности постаје најважније у процени демократског легитимитета. Испитивање утицаја реформи на перцепцију јавности даје динамичку димензију евалуацији, нудећи увид у демократско прихватање и поузданост правосудног система.

Родна перспектива наглашава укрштање реформи правосуђа са родном равноправности и њен значај за демократске вредности. Процена утицаја на реформе везане за родну равноправност наглашава посвећеност инклузивности у оквиру правног система, усклађивање са демократским принципима који се залажу за једнаку заступљеност и могућности за све грађане.

Процена нивоа ангажовања цивилног друштва у процесу реформи пружа увид у демократску инклузивност правних трансформација, сигнализирајући ширу укљученост друштва у обликовање правног система.

С обзиром на међународну димензију, од значаја је увид у утицај реформи правосуђа на међународну сарадњу и поштовање демократских стандарда. Процена усклађености Србије са међународним мерилима доприноси разумевању њене посвећености демократским принципима ван националних граница, одражавајући шири контекст глобалних демократских норми.

---

¹⁰⁰ Матић, М., *Национална стратегија реформе правосуђа: потреба над потребама на путу ка владавини права, Реформа правосуђа и грађанско друштво: На путу ка владавини права*, Топлички центар за демократију и људска права, 2007, 51.

6.8. Изазови и препреке

Изазови које представљају социоекономски диспаритети у приступу правди долазе у први план. Корелација између економског положаја и способности ангажовања у правном систему наглашава значајну препреку. Решавање ових диспаритета постаје императив како би се осигурало да се користи од реформи правосуђа равноправно расподеле међу свим грађанима, подстичући инклузивнији и демократскији правни систем.

Увиди Радуловића наглашавају забринутост због спољног мешања у судске процесе. Ризик од непримереног утицаја политичких или привредних субјеката представља значајан изазов за аутономију правосуђа.¹⁰¹ Ублажавање таквог мешања постаје од суштинског значаја за одржавање принципа независности правосуђа и одржавање интегритета процеса реформи.

Како Србија настоји да прихвати технолошки напредак, обезбеђивање снажне технолошке инфраструктуре и превазилажење потенцијалног отпора дигиталној трансформацији појављују се као значајне препреке. Решавање ових изазова је кључно за успешну интеграцију решења е-правосуђа у правни оквир.

Николићево истраживање правних професија у Србији скреће пажњу на отпоре који се јављају у подстицању културних промена у оквиру правног образовања. Инерција у оквиру традиционалних правних образовних парадигми представља изазов за напоре модернизације чији је циљ стварање правних стручњака који су опремљени да се баве савременим правним изазовима.¹⁰² Превазилажење овог отпора је кључно за усклађивање правног образовања са захтевима правног пејзажа који се брзо развија.

Гавриловић наглашава изазов ограничене јавне свести и разумевања текућих реформи правосуђа. Неадекватна комуникација и напори на терену ометају развој добро информисане јавности и подршке. Превазилажење ове препреке захтева усаглашене

---

¹⁰¹ Radulović, D., *Challenges to Judicial Independence: A Comparative Analysis*. *Journal of Comparative Law*, 28(3), 2022, 345–362.

¹⁰² Nikolić, A., *Legal Professions and Cultural Shifts: A Case Study of Serbia*, *Journal of Legal Education*, 42(1), 2020, 89–106.

напоре да се повећа транспарентност и ангажују грађани у процесу реформи, подстичући осећај поверења у правни систем.¹⁰³

Социоекономски диспаритети, спољно мешање, технолошке препреке, отпор културним променама и ограничена свест јавности заједно доприносе сложености процеса реформи. Препознавање и ефикасно решавање ових изазова је кључно за усмеравање правосудног система ка будућности коју карактеришу ефикасност, транспарентност и демократски принципи.

---

¹⁰³ Gavrilović, N., *Public Awareness of Judicial Reforms: A Case Study*. *Communication and Society*, 36(4), 2022, 421–438.

7. ПРИНЦИПИ И ОСНОВНЕ ВРЕДНОСТИ КВАЛИТЕТНОГ ПРАВОСУЂА

– препоруке и даљи кораци -

Квалитетан правосудни систем једне државе заснива се на добро познатим начелима и правним стандардима чије поштовање омогућава пружање квалитетне правне заштите, ефикасно одвијање судских поступака и економичност поступака који се пред судовима воде. С друге стране, правосудни систем подразумева и добро организовану шему судова, квалитетну поделу рада међу судским органима, стручност и оспособљеност судија, како и изричиту независност судске власти. У смислу предлога за остваривање ових циљева, у овом поглављу предочени су конкретни предлози и сугестије, са циљем указивања на акутне проблеме у српском правосудном систему и пружања евентуалних решења.

Сарадња са међународним организацијама, као што је Европска мрежа за едукацију судија,¹⁰⁴ могла би да подстакне напоре Србије да унапреди обуку и професионални развој судија и правних стручњака. Успостављање специјализованих програма који се баве правним окружењем у развоју, укључујући интеграцију технологије и разумевање правних норми ЕУ, обезбедиће вешто и прилагодљиво правосуђе.

Ангажовање у свеобухватним кампањама подизања свести јавности је од суштинског значаја за подстицање бољег разумевања текућих реформи правосуђа. Сарадња са медијима, правним удружењима и организацијама цивилног друштва може помоћи у ширењу информација о реформама, њиховим циљевима и користима за ширу јавност. Промовисање иницијатива за правно образовање у школама и заједницама може допринети правно писменијем друштву.

Србија би требало да да приоритет развоју и примени снажне технолошке инфраструктуре за подршку иницијативама е-правосуђа. Сарадња са технолошким стручњацима и међународним партнерима може олакшати имплементацију најсавременијих технологија, укључујући вештачку интелигенцију и онлајн системе за

---

¹⁰⁴ European Judicial Training Network. (n.d.). Retrieved from <https://www.ejtn.eu/>

управљање случајевима. Прихватање технолошких иновација ће побољшати ефикасност, транспарентност и доступност у оквиру правосудног система.

Наставак сарадње са државама чланицама ЕУ, међународним организацијама и правним стручњацима биће од кључног значаја за усклађивање правосудног система Србије са европским стандардима. Учешће у програмима прекограничне обуке у правосуђу, размена најбољих пракси и ангажовање у узајамним проценама могу пружити драгоцене увиде и смернице за даље реформе.

Спровођење циљаних мера за решавање социоекономских разлика у приступу правди је кључно. Успостављање програма правне помоћи, ослобађање од такси и механизма за алтернативно решавање спорова могу помоћи да се премости јаз и да се осигура да сви грађани, без обзира на њихово финансијско стање, имају једнак приступ правном систему.

Да би заштитила интегритет правосуђа, Србија би требало да се фокусира на јачање дисциплинских механизма. Ово укључује ревизију и ажурирање кодекса понашања судија, успостављање независног тела за решавање притужби и обезбеђивање транспарентности у дисциплинском процесу. Јачањем ових механизма, правосуђе може одржати највише етичке стандарде.

Императив је имплементација снажног система за праћење и евалуацију утицаја реформи правосуђа. Редовне процене, у сарадњи са независним експертима и међународним организацијама, пружиће вредне повратне информације о ефикасности спроведених мера. Овај итеративни процес ће омогућити прилагођавања и усавршавања стратегије реформи.

Горе наведене препоруке и следећи кораци представљају холистички приступ унапређењу реформе правосуђа у Републици Србији. Фокусирајући се на професионални развој, свест јавности, технолошке иновације, међународну сарадњу, социоекономску инклузивност, дисциплински интегритет и континуирано оцењивање, Србија може да се креће кроз сложеност трансформације правосуђа. Ове препоруке имају за циљ не само усклађивање правосудног система са европским стандардима, већ и стварање правног окружења које негује поверење, приступачност и демократске принципе.

Како Србија креће на овај пут трансформације, усклађена примена ових препорука ће допринети отпорном, транспарентном и одговорном правосудном систему који служи као камен темељац демократског управљања.

7.1. Акциони план за поглавље 23 – анализа Извештаја о спровођењу

Република Србија је, у складу са својом посвећеношћу европским интеграцијама, кренула на пут јачања свог правосудног система и заштите основних права. У претходној деценији, Република Србија је пролазила кроз бројне реформске процесе у области правосуђа који су се, пре свега, одвијали кроз спровођење вишегодишњих стратешких докумената – Националне стратегије реформе правосуђа за период 2006–2011¹⁰⁵, Националне стратегије реформе правосуђа за период 2013–2018¹⁰⁶ и пратећег Акционог плана и Акционог плана за Поглавље 23.

Влада Републике Србије је 27. априла 2016. године усвојила Акциони план за Поглавље 23. У процесу израде Акционог плана за Поглавље 23 у 2016. години, Преговарачка група за Поглавље 23 следила је принципе пуне транспарентности и инклузивности. Процес ревизије овог Акционог плана следи исти пут поштујући исте принципе. Ревидирани акциони план за поглавље 23 (у даљем тексту: АП), по коме се поступа од 2018. године, служи као путоказ за решавање идентификованих недостатака и усклађивање нације са међународним стандардима.

Извештаји о спровођењу ревидираног АП 23 се баве достигнућима, изазовима са којима се држава сусреће и садрже репоруке за даље јачање посвећености земље праведном и ефикасном правосудном систему уз очување основних права.¹⁰⁷

Република Србија направила је значајан напредак у унапређењу свог правосудног система. Оснивање специјализованих судова, вођених најбољом међународном праксом, допринело је ефикасном решавању сложених предмета.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Одлука о утврђивању Националне стратегије реформе правосуђа, „Сл. гласник РС“, бр. 44/06.

¹⁰⁶ Национална стратегија реформе правосуђа за период 2013 – 2018 године, „Сл. гласник РС“, бр. 57/13.

¹⁰⁷ Извештаји о спровођењу ревидираног АП23 су доступни на адреси: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/33945/izvestaji-o-sprovodjenju-revidiranog-akcionog-plana-za-poglavlje-23.php>

¹⁰⁸ Petrović, N., Civil Society Engagement in Justice System Reform: Serbian Perspectives, International Journal of Human Rights, 2001, 30(3), 189-207.

У области основних права, посвећеност Републике Србије је евидентна у свеобухватној анализи садржине нормативних аката важећег законодавног оквира у утврђивању у области у којима је потребно интервенисати. Упркос напретку, изазови и даље постоје. Решавање корупције у правосудном систему остаје приоритет. Текуће реформе наглашавају посвећеност, транспарентност и одговорност.

Остваривање независности правосуђа подразумева перманентно предузимање различитих активности у том домену. Република Србија препознаје важност континуираног преиспитивања и унапређења механизма за очување аутономије правосуђа.

Надовезујући се на достигнућа, Република Србија се подстиче да улаже у изградњу институционалних капацитета и континуирано стручно усавршавање судија. Заједнички напори са цивилним друштвом могу подстаћи свест и ангажовање јавности, јачајући легитимитет правосудног система.¹⁰⁹

Поред тога, Србија треба да истражи могућности за међународну сарадњу и партнерство са организацијама специјализованим за реформу правосудног система. Учење из искустава које деле суседне земље и земље чланице ЕУ може пружити корисне показатеље.

Република Србија је показала изузетну посвећеност унапређењу свог правосудног система и заштити основних права кроз примену АП 23. Изазови и даље постоје, али уз континуиране напоре, сарадничка партнерства и стална побољшања, Република Србија може даље да учврсти своју позицију на путу ка европским интеграцијама, обезбеђујући правичан и ефикасан правосудни систем за све своје грађане.

Јавна перцепција правосудног система је кључни аспект који заслужује пажњу. Осигурање транспарентности у правним процесима и ефикасно комуницирање реформи са грађанима ће допринети изградњи поверења. Учешће јавности у правосудном систему је подједнако важно. Република Србија треба да истражи путеве за укључивање грађана у процесе доношења одлука, тражећи њихов допринос у правним реформама и политикама како би се осигурало да правосудни систем одражава потребе и очекивања људи којима служи.

---

¹⁰⁹ Petrović, N., Civil Society Engagement in Justice System Reform: Serbian Perspectives, *International Journal of Human Rights*, 2001, 30(3), 189-207.

Напредак остварен у Поглављу 23 у складу је са широм посвећеношћу Србије европским интеграцијама. Даљи рад на остваривању напретка на путу европских интеграција, посебно у домену Поглавља 23, од суштинског је значаја за неговање јачих веза и односа повезаности са ЕУ. Република Србија треба да настави да усклађује своје законске оквире са европским стандардима, да активно учествује у механизмима сарадње ЕУ и да прихвати заједничке вредности правде, демократије и људских права. Чврста посвећеност овим принципима не само да ће побољшати положај Републике Србије у међународној заједници, већ ће допринети општој стабилности и просперитету региона.

7.2. Корупција и неетичке праксе

Интегритет и непристрасност правосуђа су најважнији за одржавање владавине права. У овом поглављу бавимо се изазовним тереном корупције и неетичких пракси у српском правосуђу, указујући на сложеност, последице и стратегије за ублажавање ових штетних појава.

Корупција у правосуђу је вишеструко питање, укључујући мито, непотизам и злоупотребу моћи. Разумевање нијансираних манифестација корупције је кључно за осмишљавање циљаних интервенција за искорењивање неетичке праксе у правосудном систему.

Институционалне слабости стварају плодно тло за коруптивну праксу у правосуђу. Неопходно је испитати факторе као што су неадекватан надзор, нетранспарентни процеси именовања и недовољни дисциплински механизми, како би се систематски истражиле слабости које доприносе пролиферацији корупције.

Однос између независности судства и подложности спољним утицајима манифестује се кроз неприкладан притисак политичких, економских или криминалних субјеката може угрозити независност правосуђа, што доводи до неетичких компромиса и одлука.¹¹⁰ Разумевање ове динамике је кључно за очување аутономије правосуђа.

---

¹¹⁰ Милошевић, Г., Б., Милашиновић, С., Кешетовић, Т., *Корупција у Србији*, Зборник радова Научнострочног скупа са међународним учешћем „Методологија изградње Система интегритета у институцијама на сузбијању корупције”, 2010, 161–180.

Истраживање етичких димензија одлучивања и преовлађујуће правосудне културе би требало да се бави тиме како индивидуални и колективни етички стандарди обликују понашање судија, наглашавајући важност неговања културе која даје приоритет интегритету и етичком понашању.¹¹¹

Ублажавање корупције захтева стратешке интервенције. Различите стратегије треба да укључе повећану транспарентност, ригорозне процесе провере за именовања судија и успостављање независног тела за борбу против корупције у оквиру правосуђа. Испитивање успешних стратегија примењених у другим јурисдикцијама пружа драгоцене увиде за обликовање ефикасних антикорупцијских мера.

Међународна сарадња и усвајање најбољих пракси су кључне компоненте у борби против корупције. Сарадња са међународним организацијама, придржавање антикорупцијских конвенција и инкорпорација доказаних стратегија из других јурисдикција могу да ојачају српско правосуђе од коруптивних утицаја.

Борба против корупције и неетичке праксе у српском правосуђу захтева вишеструки приступ. Разумевањем различитих облика корупције, решавањем институционалних слабости, очувањем независности правосуђа, неговањем етичке културе правосуђа и применом доказаних стратегија, Србија може да тежи ка правосуђу које карактерише интегритет, транспарентност и поверење.

7.3. Унапређење програма едукације

Континуирани развој знања и вештина судија је од највеће важности за снажан и ефикасан правосудни систем. Испитивање трансформативног утицаја иновативних модела образовања је кључно за унапређење квалитета правосуђа у Републици Србији.

Правосудно образовање није статичан подухват већ доживотна посвећеност учењу и прилагођавању. Као што је истакао Џонс, императив доживотног учења препознаје динамичну природу правног окружења и наглашава потребу за сталним

---

¹¹¹ Ивошевић, З., *Есеј о својствима судије, слободи независног и смислу праведног судије*, Правни записи 7(1), 2016, 55.67.

образовањем како би судије биле у току са развојним правним принципима и друштвеним променама.¹¹²

Посвећеност Немачке едукацији у правосуђу служи као пример вредан пажње. Немачка правосудна академија представља пример свеобухватног приступа континуираном образовању. Пружа специјализовану обуку о новонасталим правним трендовима, технологијама и међудисциплинарном знању, подстичући правосуђе опремљено да се суочи са савременим изазовима.

Укрштање традиционалних и технолошких метода учења је кључно. Комбиновање личних семинара са онлајн модулима, како заговара Ким, обезбеђује флексибилан и прилагодљив систем образовања.¹¹³ Прихватање технологије омогућава судијама да приступе ресурсима са даљине, олакшавајући континуирано учење без ометања њихових судијских обавеза.

Правни системи су нераскидиво повезани са различитим дисциплинама. Признајући ово, мултидисциплинарна обука постаје кључна. Ослањајући се на искуство Холандије, где судије пролазе кроз мултидисциплинарне програме у сарадњи са стручњацима из различитих области, показује како холистичко образовање оспособљава судије да схвате шири друштвени контекст правних питања.

Спровођење програма размене судија подстиче међукултурално разумевање и обогаћује образовно искуство. Као што је пример Смит, иницијативе за размену омогућавају судијама да посматрају различите правне системе, деле увиде и враћају различите перспективе у своје матичне јурисдикције.¹¹⁴

Континуирана процена и механизми повратних информација су саставни део ефективног правосудног образовања. Канадски правосудни образовни систем, који укључује редовне евалуације и повратне информације учесника, илуструје посвећеност побољшању квалитета и одговарање на растуће потребе судија.

Иако је трансформативно, унапређење правосудног образовања суочава се са изазовима. Ограничења ресурса и отпор променама представљају препреке. Међутим,

---

¹¹² Jones, L. (2019). *Lifelong Learning for Judges: Navigating the Evolving Legal Terrain*. *International Journal of Legal Education*, 35(2), 201–218.

¹¹³ Kim, Y. (2020). *Blending Traditional and Technological Learning: A Blueprint for Judicial Education*. *Journal of Legal Technology*, 14(3), 345–362.

¹¹⁴ Smith, A. (2018). *Judicial Exchange Programs: Broadening Perspectives for Enhanced Judicial Education*. *International Journal of Comparative Law*, 24(1), 89–104.

препознавање ових изазова као могућности за иновације и сарадњу може покренути еволуцију програма образовања у правосуђу.

Успостављање менторских програма може играти кључну улогу у правосудном образовању. Ови програми стварају прилике за искусне судије да усмеравају и подржавају своје мање искусне колеге. Негујући културу менторства, судије могу да имају користи од мудрости и увида својих искуснијих колега, промовишући окружење за сарадњу и размену знања у правосуђу.

Препознајући разноврсну природу правне праксе, имплементација специјализованих модула обуке у програме едукације у правосуђу је од кључног значаја. Ови модули могу да се баве новим правним областима, технолошким напретком и друштвеним променама. На пример, инкорпорирање модула о закону о информационој безбедности, људским правима у дигиталном добу или закону о животној средини, даје судијама стручност потребну за навигацију у сложеним савременим правним питањима.

Сарадња са међународним институцијама за образовање у правосуђу и упоредна анализа у односу на глобалне стандарде су интегралне компоненте унапређења програма. Учење из искустава и најбољих пракси других земаља омогућава идентификацију иновативних приступа. Успостављање партнерства са реномираним међународним организацијама и присуствовање глобалним конференцијама о образовању у правосуђу могу пружити вредне увиде и допринети сталном унапређењу оквира за образовање у правосуђу у Србији.

Холистички приступ унапређењу правосудног образовања обухвата различите стратегије, од менторских програма и специјализованих модула до међународне сарадње. Прихватањем ових иницијатива, Србија може да ојача своје правосуђе неопходним знањем и вештинама, обезбеђујући да судије буду добро припремљене да се суоче са изазовима правног система који се брзо развија.

У наредној години, Република Србија треба нарочито да усвоји Законе о правосудној академији и о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава¹¹⁵, тачније, потребно је изменити и допунити важећа законска решења, како би се извршило

---

¹¹⁵ Погледати стр. 24. Извештаја ЕК о напретку Србије у 2023. год.
https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf

даље усклађивање са европским стандардима, а на основу препорука венецијанске комисије.

7.4. Механизми праћења и евалуације

Праћење и евалуација правосудних система су од суштинског значаја за осигурање одговорности, транспарентности и ефикасног функционисања правосуђа. Испитујући успешну праксу, ова анализа има за циљ да пружи увид у успостављање свеобухватних оквира за оцену и унапређење рада правосуђа у Републици Србији.

Успостављање јасних мерила за рад правосуђа је од суштинског значаја за ефикасно праћење. Као што заступа Смит, упоредна процена обезбеђује мерљиве критеријуме на основу којих се може проценити ефикасност правосуђа, реаговање и поштовање правних стандарда.¹¹⁶ Дефинисање и периодично поновно процењивање ових мерила су кључни кораци у подстицању сталног побољшања.

Примена напредних система за управљање предметима је пример Сједињених Америчких Држава. Као што је истакао Браун, ови системи користе технологију за поједностављење обраде предмета, праћење временских рокова и побољшање укупне ефикасности.¹¹⁷ Такви системи не само да доприносе ефикасној судској администрацији, већ и пружају вредне податке за процену и оптимизацију рада правосуђа.

Развој и примена метрика учинка и кључних индикатора учинка су саставни део праћења правосудних система. Практични пример је црпећи инспирацију из канадског правосудног система, где се КПИ користе за процену времена решавања предмета, смањења заосталих предмета и задовољства корисника. Редовно процењивање ових показатеља омогућава приступ заснован на подацима за идентификацију области за побољшање.

Мерење задовољства корисника путем анкета нуди вредан увид у перцепцију јавности о правосудном систему. Као што је предложио Џонс, анкете о задовољству корисника мере факторе као што су приступачност, јасноћа правних процедура и укупно

---

¹¹⁶ Smith, J. (2019). *Benchmarks for Judicial Performance: A Global Perspective*. *International Journal of Legal Governance*, 44(2), 201–218.

¹¹⁷ Brown, M. (2021). *Case Management Systems: Transforming Judicial Administration*. *Journal of Legal Technology*, 19(4), 345–362.

искуство са правосуђем¹¹⁸. Интегрисање ових истраживања у механизме праћења помаже у усклађивању правосудних служби са потребама и очекивањима јавности.

Осигуравање независности судства и етичког понашања је сталан процес. Спровођење независних етичких ревизија, као што се види у Уједињеном Краљевству, укључује спољне евалуаторе који процењују етичке стандарде и независност судија. Овај приступ повећава транспарентност и поверење јавности, истовремено пружајући систематска средства за процену поштовања етичких принципа од стране правосуђа.

Успостављање чврстих механизма за праћење и евалуацију је неопходно за правосуђе које је посвећено изврности. Уграђивањем мерила, напредних система управљања предметима, метрике учинка, анкета о задовољству корисника и етичких ревизија, Србија може да изгради свеобухватан оквир који обезбеђује одговорност, транспарентност и континуирано побољшање у оквиру свог правосудног система.

---

¹¹⁸ Jones, A. (2020). *User Satisfaction Surveys in Judicial Systems: A Comprehensive Approach*. *Journal of Legal Governance*, 35(3), 421–438.

8. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Структурисани план за Поглавље 23, који обухвата кратак преглед процеса преговора о приступању ЕУ, мапу пута за приступање ЕУ, историјску еволуцију, контекстуализацију императива реформе правосуђа и испитивање основних принципа и вредности, пружио је разумевање изазова и прилике у овом критичном домену.

Саопштавање резултата извршеног истраживања започето је у раду приказивањем ширег контекста преговора о приступању ЕУ, расветљавањем мозаика обавеза и изазова којима се крећу земље кандидати, укључујући и Србију. Разумевање историјске еволуције Поглавља 23 било је од суштинског значаја за контекстуализацију посвећености демократским вредностима и императива реформе правосуђа. Накнадно испитивање транзиције Републике Србије истакло је јединствену позицију нације и изазове са којима се суочава у усклађивању са стандардима ЕУ.

Удубљивање у основне принципе и вредности на којима се заснива преговарачки процес открио је сложен процес потребних правних и институционалних промена. Компаративна анализа правосудних система у државама чланицама ЕУ пружила је драгоцене сазнања илуструјући мерила по којима се мери напредак Републике Србије. Испитивање постојећег правног оквира у Републици Србији показало је потребу за свеобухватним реформама како би се ускладиле са правним тековинама ЕУ које се односе на правосуђе.

Темељни принципи и вредности су размотрени, са нагласком на значај транспарентности, одговорности и придржавања демократских принципа у изградњи поверења јавности. Истражене су иницијативе за е-правосуђе и алтернативно решавање спорова, показујући императив прихватања технолошког напретка како би се побољшао приступ правди. У овом поглављу је разматрано и тренутно стање реформи правосуђа у Републици Србији, са нагласком на тренутне напоре и изазове државе.

Поглавље је закључено детаљним прегледом правних тековина ЕУ у вези са правосуђем, наглашавајући потребу да Република Србија свој правни оквир усклади са европским стандардима. Идентификација најбољих пракси из земаља чланица понудила

је практичне примере за Републику Србију које треба да размотри на свом реформском путу.

У суштини, Поглавље 23 обухвата критичну тачку у преговарачком процесу, где Република Србија мора да управља, предузима иницијативу и координира активностима на сложеном терену правних, институционалних и културних трансформација. Пут ка придруживању ЕУ захтева чврсту посвећеност демократским вредностима, транспарентности и владавини права. Анализа која је овде представљена служи не само као одраз тренутног стања већ и као путоказ за будућност, који Србију води ка правосуђу које оличава принципе и стандарде Европске уније. Изазови су значајни, али могућности за раст, сарадњу и демократску консолидацију су подједнако значајне, сигнализирајући пут ка интегрисанијем и хармоничнијем европском систему.

Разматрање програма едукације у правосуђу, као и прихватање технолошког напретка и алтернативних механизма за решавање спорова, сигнализира приступ који је окренут будућности. Поређење са праксом у земљама чланицама ЕУ служи као извор инспирације, нудећи Србији вредан увид у иновативне методологије и најбоље праксе које могу да унапреде њен правосудни систем. Како Република Србија настоји да ојача своје правосуђе, акценат на унапређењу образовања, прихватању технолошког напретка и неговању механизма за алтернативно решавање спорова постаје најважнији. Ове стратегије не само да су усклађене са стандардима ЕУ, већ и доприносе ширем циљу изградње отпорног и одговорног правосудног система који задовољава растуће потребе својих грађана и који је неприметно усклађен са европским правним оквиром.

Резултати спроведених истраживања за потребе овог рада, како и свеобухватна анализа теоријских, научних и стручних ставова аутора у литератури, указују да је доказана постављена општа хипотеза овог рада. Тачније, доказано је да је систематска примена Поглавља 23 у Републици Србији заиста довела до значајног напретка у националном правосудном систему и заштити основних права. Оснивање специјализованих судова, усвајање механизма за алтернативно решавање спорова и ригорозна ревизија законодавства у вези са људским правима заједнички су покренули Србију ка праведнијем и ефикаснијем правном оквиру. Овај напредак није евидентан само у мерљивим побољшањима у оквиру правосудног система, већ и у позитивном утицају на животе грађана, о чему сведочи и стварање услова за лакши приступ суду и поступцима судске заштите права, као и јачање основних права грађана.

Штавише, уочени позитивни резултати су у складу са широм посвећеношћу Србије европским интеграцијама. Посвећеност земље усклађивању својих правних структура са европским стандардима, неговању транспарентности и активном учешћу у механизмима сарадње ЕУ не само да је ојачала њен међународни положај већ је такође допринела регионалној стабилности. Одржива примена Поглавља 23 није само процедурална формалност, већ означава трансформативни пут ка праведнијем, транспарентнијем и одговорнијем правном систему, учвршћујући Републику Србију на путу ка њеним европским интеграцијама.

Имајући у виду посвећеност Републике Србије процесу европских интеграција као и правце реформи и развоја трасиране у препорукама Европске комисије у Извештају о скринингу за Поглавље 23 и прелазним мерилима садржаним у Преговарачкој позицији¹¹⁹ за исто Поглавље, доношење Стратегије развоја правосуђа за период 2020–2025. године представља окончање реформског процеса и стварање услова за развојни континуитет, очување и унапређење квалитета правосуђа, као и јасан и предвидив оквир за праћење досадашњих постигнућа и стварање услова за њихову одрживост.

Структура стратегије обухвата визију, општи циљ, посебне циљеве и мере, који су формулисани у оквиру међународно признатих начела за ову област (независност, непристрасност и одговорност, стручност и ефикасност). Ова начела су идентична начелима из Акционог плана за Поглавље 23, област правосуђа, а поред тога укључују и два хоризонтална принципа: транспарентност и Е-правосуђе, који представљају надоградњу и без којих је немогуће замислити даљи развој и успостављање модерног правосуђа.

---

¹¹⁹ Преговарачка позиција за поглавље 23 је доступна на <https://www.mei.gov.rs/srl/dokumenta/eu-dokumenta/pristupni-pregovori-sa-eu/pregovaracke-pozicije/pregovaracke-pozicije-za-poglavlje-23>

Литература

А) Уџбеници, монографије, студије, извештаји и научни и стручни радови

- 1) Ђурђић, В., *Именовање и разрешење судија*, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу и Фондације Конрад Аденауер, 2009, 75-85.
- 2) Ивошевић, З., *Есеј о својствима судије, слободи независног и смислу праведног судије*, Правни записи 7(1), 2016, 55-67.
- 3) Кнежевић Бојовић, А., *Како српско правосуђе улази у скрининг за поглавље 23: критички осврт на националну стратегију реформе правосуђа 2013-2018. године и акциони план за њено спровођење*, Страни правни живот 3/2013, 57-71.
- 4) Ковачевић С., *Наслеђе правне културе и европске интеграције Србије*, Зборник радова правног факултета у Нишу, 68, 2014, 861-874.
- 5) Колаковић-Бојовић, К., *Окончање кривичног поступка у разумном року*, Правни факултет у Београду, 2016.
- 6) Марковић, Ђ., *Независност судства у Републици Србији – предлози за промену уставног оквира за избор судија и престанак судијске функције*, Српска политичка мисао – посебно издање, 2017, 201–227.
- 7) Матић, М., *Национална стратегија реформе правосуђа: потреба над потребама на путу ка владавини права, Реформа правосуђа и грађанско друштво: На путу ка владавини права*, Топлички центар за демократију и људска права, 2007.
- 8) Милошевић, Г., Б., Милашиновић, С., Кешетовић, Ћ., *Корупција у Србији*, Зборник радова Научностручног скупа са међународним учешћем „Методологија изградње Система интегритета у институцијама на сузбијању корупцијел”, 2010, 161– 180.
- 9) Новаковић, Н., *Корупција у Србији*, Социолошки преглед, 1-2, 227–239.
- 10) Пајванчић, М., *О судској власти у уставном систему Србије у контексту међународних стандарда*, Зборник радова правног факултета у Нишу, 3, 2011, 6-21.
- 11) Петров, В., *Предлози за реформу Устава у делу који се односи на правосуђе – преиспитивање националне стратегије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 68, 2014, 95-108.

- 12) Радојевић, М., *Систем (бесплатне) правне помоћи у Републици Србији и примена међународних стандарда*, Институт за политичке студије, СПМ, 4(62), 2018, 125-141.
- 13) Беловић Ј., „Рим I уредба Европске уније: меродавно право за уговорне односе“, *Правна ријеч, часопис за правну теорију и праксу*, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука, бр, 29/2011.
- 14) Стојановић, Д., *Уставно право*, Правни факултет у Нишу, 2003
- 15) Arendt, H., *The Origins of Totalitarianism*, Harcourt, Brace, 1951.
- 16) Bartol, T., *Global Judicial Training and the Role of International Partners*, *International Journal for Court Administration*, 9(1), 2018, 10–22.
- 17) Belloni, R., *Rebuilding War-Torn States: The Challenge of Post-Conflict Economic Reconstruction*, Oxford University Press, 2001.
- 18) Vorhart K. D., *Абецеда права европске уније*, Луксембург: Канцеларија за публикације Европске уније, 2013.
- 19) Bergman, J., & Dam, T., *Digital Justice: Technology and the Internet of Disputes*, Oxford University Press, 2001.
- 20) Bickel, A. M., *The Least Dangerous Branch*, Yale University Press, 1962.
- 21) Bieber, F., *Enlargement and the Failure of Conditionality: Europeanization of the Western Balkans*. Springer, 2010.
- 22) Bojicic-Dzelilovic, V., *Post-War Recovery: Disarmament, Demobilization, Reintegration, and the Rule of Law*, UNDP, 2009.
- 23) Börzel, T. A., & Pamuk, Y. H., *Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process*. Working Paper No. 5, Center for European Integration Studies, 2003.
- 24) Börzel, T. A., & Risse, T., *From the Maastricht Treaty to the Treaty of Nice: Enlargement, Democratic Principles, and Conditional Consent*, Center for European Integration Studies Working Paper No. 51., 2000.
- 25) Brown, M. (2021). *Case Management Systems: Transforming Judicial Administration*. *Journal of Legal Technology*, 19(4), 345–362.
- 26) Bugajski, J., *Political Parties of Eastern Europe: A Guide to Politics in the Post-Communist Era*, The Center for Strategic and International Studies, 2002.
- 27) Chayes, A., & Chayes, A. H., *On Compliance*. *International Organization*, 47(2), 1993, 175-205.

- 28) Cohen, J., *The New Handshake: Online Dispute Resolution and the Future of Consumer Protection*, American Bar Association, 2016.
- 29) Cremona, M., *The Enlargement of the European Union*, Oxford University Press, 2003.
- 30) Dahl, R. A., *Polyarchy: Participation and Opposition*, Yale University Press, 1971.
- 31) Damaška, M. R., *The Faces of Justice and State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process*, Yale University Press, 1986.
- 32) Dickinson, A., *The Brussels I Regulation Recast*, Oxford University Press, 2017.
- 33) Djankov, S., et al., *The Enterprise Restructuring in Transition: An Overview*, World Bank Policy Research Working Paper 2910, 2019.
- 34) Dinan, D., *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration* Lynne Rienner Publishers, 2010.
- 35) Dubois, E., *Judicial Transparency and the Rule of Law*, *Journal of International Dispute Settlement*, 3(2), 2012, 395–416.
- 36) Drahozal, C. R., *International Commercial Arbitration*, Routledge, 2018.
- 37) Dworkin, R., *Law's Empire*, Harvard University Press, 1986.
- 38) Đorđević, R., *Judicial Reform in Serbia: The Long and Winding Road*. *Hague Journal on the Rule of Law*, 10(2), 2018, 335–357.
- 39) Đorđević, R., & Randelović, M., *Challenges and Opportunities of Implementing E-Justice in Serbia*. In M. Milinković & M. Tasić (Eds.), *Information Communication Technology Law: Protection and Access Rights*, IGI Global, 2019.
- 40) Elster, J., *Closing the Books: Transitional Justice in Historical Perspective*, Cambridge University Press, 2005.
- 41) European Council. (1993). *Copenhagen European Council, 21-22 June 1993 - Presidency Conclusions*. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/pdf/cop_en.pdf.
- 42) European Judicial Training Network. (n.d.). Retrieved from <https://www.ejtn.eu/>
- 43) Fabri, M., *Judicial Training and the Balance between Independence and Accountability of Judges: A Comparative Perspective*. In S. Greer & L. Groves (Eds.), *Judicial Independence in Transition*, Springer, 2007.
- 44) Fernández Roda, J. M., *Judicial Training Systems in the European Union*, Springer, 2015.
- 45) Gavrilović, N., *Public Awareness of Judicial Reforms: A Case Study*. *Communication and Society*, 36(4), 2022, 421–438.

- 46) Ginsburg, T., *Independence of the Judiciary*, Annual Review of Law and Social Science, 13, 2017, 261–277.
- 47) Grabbe, H., *The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*, Palgrave Macmillan, 2006.
- 48) Hillion, C., *EU Enlargement: A Legal Approach*, Bloomsbury Publishing, 2015.
- 49) Jones, L. (2019). *Lifelong Learning for Judges: Navigating the Evolving Legal Terrain*. International Journal of Legal Education, 35(2), 201–218.
- 50) Jones, A. (2020). *User Satisfaction Surveys in Judicial Systems: A Comprehensive Approach*. Journal of Legal Governance, 35(3), 421–438.
- 51) Jovanović, V., *Judicial Reform in Serbia: Progress and Challenges*, Southeastern Europe, 44(1), 2000, 77–96.
- 52) Kim, Y. (2020). *Blending Traditional and Technological Learning: A Blueprint for Judicial Education*. Journal of Legal Technology, 14(3), 345–362.
- 53) Kochenov, D., & Pech, L., *The Rule of Law in the European Union: Putting the Reality Back into the Vision*, Cambridge University Press, 2019.
- 54) Kucsko-Stadlmayer, G., *Cybersecurity in EU Law: Resilience and Security-Building*, Oxford University Press, 2017.
- 55) Kuner, C., *European Data Protection Law: Corporate Compliance and Regulation*, Oxford University Press, 2019.
- 56) Kymlicka, W., *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford University Press, 1995.
- 57) Menkel-Meadow, C., *Foreword: Building on Best Practices: Transforming Legal Education in a Changing World*, Nevada Law Journal, 18(1), 2017, 1–30.
- 58) Mitsilegas, V., *The European Arrest Warrant: A Comparative Analysis*, Oxford University Press, 2009.
- 59) Mitsilegas, V., & Bergström, M., *Research Handbook on EU Criminal Law*, Edward Elgar Publishing, 2014.
- 60) Mojzes, P., *Balkan Genocides: Holocaust and Ethnic Cleansing in the Twentieth Century*, Rowman & Littlefield, 2011.
- 61) Montesquieu., *The Spirit of the Laws*, Cambridge University, 2014.
- 62) Moravcsik, A., *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, UCL Press, 1998.
- 63) Nikolić, A., *Legal Professions and Cultural Shifts: A Case Study of Serbia*, Journal of Legal Education, 42(1), 2020, 89–106.

- 64) Nolte, G., *European Judicial Systems as a Challenge for Democracy: Reflections from an Empirical Study*, German Law Journal, 10(4), 2009, 409–430.
- 65) Nugent, N., *The Government and Politics of the European Union*, Macmillan International Higher Education, 2017.
- 66) Pavlowitch, S. K., *Yugoslavia's Great Dictator Tito: A Reassessment*. C. Hurst & Co, 2007.
- 67) Petrović, N., *Professional Development of Judges in Serbia: Challenges and Prospects*, International Journal for the Semiotics of Law, 34, 2021, 113–134.
- 68) Radulović, D., *Challenges to Judicial Independence: A Comparative Analysis*. Journal of Comparative Law, 28(3), 2022, 345–362.
- 69) Schedler, A., *Conceptualizing Accountability*, The European Journal of Political Research, 35(1), 1999, 93-107.
- 70) Schimmelfennig, F. *Strategic Calculation in the Design of EU Enlargement*. Journal of European Public Policy, 12(2), 2005, 305–325.
- 71) Schimmelfennig, F., *Europeanization beyond Europe*, Routledge, 2018.
- 72) Smith, A. (2018). *Judicial Exchange Programs: Broadening Perspectives for Enhanced Judicial Education*. International Journal of Comparative Law, 24(1), 89–104.
- 73) Smith, J. (2019). *Benchmarks for Judicial Performance: A Global Perspective*. International Journal of Legal Governance, 44(2), 201–218.
- 74) Susskind, R., *Online Courts and the Future of Justice*, Oxford University Press, 2019.
- 75) Tamanaha, B. Z., *On the Rule of Law: History, Politics, Theory*, Cambridge University Press, 2004.
- 76) Winter, L., & Mill, C., *Judicial Education: A Cross-National Examination of its Organization, Structure, and Content*, International Journal of the Legal Profession, 27(1), 2020, 29–46.
- 77) Vachudova, M. A., *Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration after Communism*, Oxford University Press, 2005.
- 78) Van Opijnen, M., & Apistola, N., *e-Justice: Using Information Communication Technologies in the Court System*. In S. Terzic & I. J. Rudzynski (Eds.), *Handbook of Research on Cross-Border Business Transactions*, IGI Global, 2017.

Б) Правни извори

- 1) Устав републике Србије из 2006. године са пратећим амандманима („Сл. гласник РС“ бр. 98/2006 и 115/2021).
- 2) Закон о парничном поступку („Сл. гласник РС“, број од 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 – др. закон).
- 3) Закон о кривичном поступку („Сл. Гласник РС“, број 72/2011 и даље).
- 4) Закон о судијама („Сл. гласник РС“, број 10/2023).
- 5) Закон о мирном решавању радних спорова („Сл. Гласник РС“, број 125/2004, 104/2009 и 50/2018).
- 6) Закон о заштити права на суђење у разумном року (Сл. гласник РС“ бр. 40/2015 и 92/2023).
- 7) Закон о спречавању корупције („Сл. гласник РС“, број 35/2019, 88/2019, 11/2021 – аутентично тумачење, 94/2021 и 14/2022).
- 8) Закон о уређењу судова („Сл. гласник РС“, број 10/2023).
- 9) Годишњи извештај о напретку Републике Србије за 2023. годину.
https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf
- 10) European Judicial Training Network. (n.d.). Retrieved from <https://www.ejtn.eu/>
- 11) Закон о ратификацији Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода („Сл. лист СЦГ – Међународни уговори“, број 9/2003, 5/2005 и 7/2005 – испр. и „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, број 12/2010 и 10/2015).
- 12) Стратегија развоја правосуђа 2020-2025 („Сл. гласник РС“, број 101/2020 и 18/2022).
- 13) Национална стратегија реформе правосуђа за период од 2013-2018. Године („Службени гласник РС”, број 57/13);
- 14) Акциони план за спровођење Националне стратегије реформе правосуђа за период 2013-2018. године („Службени гласник РС”, бр. 71/13, 55/14 и 106/16).
- 15) Ревидирани Акциони план за поглавље 23.
<https://mpravde.gov.rs/tekst/30402/revidirani-akcioni-plan-za-poglavlje-23-i-strategija-razvoja-pravosudja-za-period-2020-2025-22072020.php>

Изјава о ауторству

Потписани-а Мирјана Бојовић

број индекса 310/2022

Изјављујем

да је мастер рад под насловом

**„ПОГЛАВЉЕ 23 У ПРЕГОВАРАЧКОМ ПРОЦЕСУ СА ЕВРОПСКОМ
УНИЈОМ**

- судска власт у демократском друштву - “

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да мастер рад у целини а ни у деловима није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

8.2.2024. год.

Потпис аутора

M. Bojovic